

Annales Societatis Litterarum Humaniorum
Regiae Upsaliensis

Kungl. Humanistiska
Vetenskaps-Samfundet
i Uppsala

Årsbok 2020–2021

Redaktör: Merja Kytö
Engelska institutionen, Uppsala universitet, Box 527, 751 20 Uppsala
e-post: merja.kyto@engelska.uu.se
<http://www.khvsu.se/>

Distribution: eddy.se ab
Box 1310, 621 24 Visby
e-post: order@bokorder.se
Telefon: 0498-25 39 00

© Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala och författarna
ISSN 0349-0416
ISBN 978-91-982405-8-0

Produktion: eddy.se ab, Visby 2021
Printed in Sweden by Norra Skåne Offset, Klippan 2022

Innehåll/Contents

<i>François-Xavier Dillmann</i> , Torgny lagmans tal vid Sveatinget i Uppsala. Filologiska och kulturhistoriska notiser till Snorre Sturlassons <i>Olav den heliges saga</i> kapitel LXXX	5
Summary	23
<i>Kurt Braunmüller</i> , Das Niederdeutsche als Verständigungssprache im Ostseeraum im Zeitalter der Hanse	25
Summary	48
<i>Mats Rydén</i> , Kvinnliga pionjärer i svensk anglistik	51
Summary	57
<i>Hans Kronning</i> , Språkvetenskapligt <i>credo</i>	59
Résumé	97
Summary	99
<i>Mattias Legnér</i> , Skyddet av statliga samlingar i svenska museer, arkiv och bibliotek i händelse av krig, ca 1914–2018	101
Summary	134
<i>Anders Ekström</i> , Har kunskapen blivit mer politisk?	137
Summary	154
<i>Hugh Beach, Lars Burman och Bo Andersson</i> , Minnesord	155
Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala Översikt över Samfundets verksamhet under tiden 1 juli 2020–30 juni 2021	159
Ledamöter den 30 juni 2021	163

Språkvetenskapligt *credo*

Av Hans Kronning

Un livre n'est qu'un grand cimetière où sur la plupart des tombes on ne peut plus lire les noms effacés.
Marcel Proust, *Le temps retrouvé* (1927)

Un'improvvisa materializzazione del passato e del futuro
Fernando Bermúdez, *La metà del doppio* (2020, spansk original, *La mitad del doble*, 1997)

Nous regardons les autres vieillir depuis notre havre temporel
Marie Ndiaye, *La Cheffe, roman d'une cuisinière* (2016)

1. INLEDNING

I denna emeriteringsföreläsning¹ ska jag redogöra för mitt språkvetenskapliga *credo* och hur det har formats. Jag vill genast betona att detta är ett subjektivt företag och att jag därför här kommer att uttrycka mig i jag-form, något som jag annars sorgfälligt brukar undvika i samklang med Pascals välkända ord *le moi est haïssable* ('jaget är förhatligt'). Framställningen bygger i viss utsträckning på mina subjektiva minnen och tolkningar, även om jag där så har varit möjligt sökt underbygga mina påståenden och tolkningar med hjälp av olika slags källor.

Mitt språkvetenskapliga *credo* är också subjektivt i så motto att det ger uttryck för en övertygelse att det sätt jag bedrivit och bedriver språkvetenskap på är ett värdefullt sätt att undersöka språk på. Det är på intet sätt ett uttryck för det enda sätt som språkvetenskap *bör* bedrivas på: det är inget "manifest".

Det är annars inte helt ovanligt att emeriteringsföreläsningar ger uttryck för det enda sätt forskning bör bedrivas på och framställs som den emeriterades vetenskapliga arv till eftervärlden, ett arv som består i att den emeriterades egen forskning tillmäts generell och normativt värde.

¹ Detta är en utökad version av den föreläsning som jag höll 2021-10-20 i Ihesalen inom Romanska seminariets ram vid Språkvetenskaplig fakulteten, Uppsala universitet. Johan Ihre (1707–1780) var professor vid Uppsala universitet och anses ha grundat den komparativa språkforskningen i Sverige.

Så avslutar Jacques Moeschler (2019: 418) sin emeriteringsföreläsning med orden *Ceci est mon héritage* ('Detta är mitt arv').

Mitt språkvetenskapliga *credo* är ett försök att beskriva och tolka mina egna vetenskapliga val. Ett forskarliv kräver att man gör sådana val, men jag skulle också gärna forskat på andra fält och inom andra paradigmen än dem jag är och har varit verksam inom, det må gälla diskursanalys, interaktionslingvistik, editionsfilologi, språkinläring eller språkdidaktik, för att nu bara nämna några.

2. GENREN "EMERITERINGSFÖRELÄSNING"

Emeriteringsföreläsning är inte den gängse termen för den diskursgenren inom vilken jag här tar till orda. I SAOL upptas endast benämningen "avskedsföreläsning". Motsvarande benämningar används på franska (*conférence d'adieu/x/*), på italienska (*lezione di commiato*), på katalanska (*conferència de comiat*), på spanska (*conferencia de despedida*), på portugisiska (*conferência de despedida*), på tyska (*Abschiedsvorlesung*) och på engelska (*farewell lecture* eller *valedictory lecture*).

Vid den språkvetenskapliga fakulteten i Uppsala har dock termen "emeriteringsföreläsning" använts med viss regelbundenhet åtminstone på 2000-talet. Anledningen härtill är säkert att benämningen "emeriteringsföreläsning" begreppsliggör denna företeelse på ett annat sätt än "avskedsföreläsning" gör. Båda benämningarna refererar till en akademisk övergångsrit, en *rite de passage*, att jämföra med disputation, promotion, docentföreläsning, installationsföreläsning och professorsinstallation.

Om benämningen "avskedsföreläsning" begreppsliggör denna övergång mellan två skeden i den akademiska banan som ett slut, en övergång till ett nytt icke-akademiskt livsskede, framhäver benämningen "emeriteringsföreläsning" däremot övergången till ett nytt skede i det akademiska levnadsloppet. Det kan knappast råda någon tvekan om att emeriti² i stor utsträckning fortsätter sin verksamhet som forskare vid universitetet och

² I enlighet med Språkrådets rekommendation används här *emeritus* och *emeriti* som könsneutrala benämningar. Språkrådet framhåller att könsneutrala benämningar föredras i svenskan (vilket den relativa framgången för pronomenet *hen* är ett välталigt exempel på), i motsats till de romanska språken där könsskiljande yrkesbeteckningar föredras (fr. *professeur* vs *professeure*, it. *professore* vs *professoressa*, sp. *profesor* vs *profesora*). Följaktligen vore det inte ologiskt att de som förespråkar den könsskiljande formen *emerita* (subst. pl. *emeritor*, adj. oböjl. *emerita*, SAOL) också förespråkade en femininform av *professor*, exempelvis *professorska*, som sedan länge inte används i betydelsen 'professorsfru' och som redan Strindberg använde för 'kvinnlig professor' (SAOB): *professorska emerita*, *professorskor emerita*.

aktivt bidrar till forskningsmiljö och sin institutions ”forskningsoutput”.³ För vissa har benämningen ”professor emeritus” dessutom ett positivt axiologiskt värde – det är en *titre honorifique* (’hederstitel’) – förknippat med erfarenhet och det etymologiskt relaterade adjektivet ”meriterad”, även om denna etymologiska relation för de flesta inte torde vara genomskinlig.

Denna diskussion av hur benämningarna ”avskedsföreläsning” och ”emeriteringsföreläsning” avspeglar två olika sätt att se på verkligheten, kan förhoppningsvis leda till en insiktsgivande reflektion över denna akademiska övergångsrits betydelse.

Emeriteringsföreläsning som genre utgörs kanske oftast av en redogörelse för pågående forskning, men inte helt sällan innebär den en reflektion över den egna forskningen med eller – som här – utan normativa ambitioner.

3. ROMANISTIKEN VID UPPSALA UNIVERSITET I FÅGELPERSPEKTIV

Periodindelningar i historiska framställningar beskriver oftast verkligheten som mer enhetlig än den i själva verket var. I ett fågelperspektiv skulle man icke desto mindre kunna indela de romanska språkens historia vid Uppsala universitet i fyra perioder:

- I. Språkmästarnas tid (1600-, 1700- och första hälften av 1800-talet)
- II. Den filologiska perioden (1858–1961) (103 år)
- III. Uppsalaskolan (1961–1994) (33 år)
- IV. Den pluralistiska perioden (1994–) (27 år)

Här ska jag bara behandla de första tre perioderna i korthet – andra har studerat dem djupgående (Sundell 2011, 2013, 2020, Engwall *et al.* under förb.) – för att stanna upp något vid Uppsalaskolan som jag kom i kontakt med när jag 1973 stegade upp till Romanska institutionen i Philologicum, beläget i Engelska parken, för att läsa franska.

Undervisningen i romanska språk i Uppsala tog sin början på 1600-talet, då en *språkmästare* (I), Isaacus Cujacius, tillsattes år 1637 i franska

³ Forskning om emeriti förefaller vara ytterst begränsad och erbjuder en stor mängd svårlösta metodiska problem, men utifrån en artikel av Thody (2011), där data gällande Storbritannien och USA presenteras, skulle man kanske kunna anta att runt 50 % av de pensionerade professorerna fortsätter (vissa av) sina yrkesaktiviteter (oavlönat eller avlönat), ett flertal i åtminstone 10 år efter pensioneringen, vissa betydligt längre. Bland dessa aktiviteter kan nämnas forskning, publicering av vetenskapliga artiklar och böcker, sakkunniguppdrag för universitet och externa forskningsfinansierare, uppdrag för akademier och lärda samfund, sakkunniggranskning (*peer review*), konferensdeltagande, doktorandhandledning, undervisning, rådgivning och (informellt) mentorskap.

och italienska (Sundell 2011: 46). De moderna språken betraktades då som övningsämnen, *exercitia*, och språkmästarnas akademiska status var låg: de hade inte rätt att föreläsa från kateder och måste gå sist i de akademiska processionerna. Uppenbarligen utgjorde kunskaper i dessa språk dock ett nödvändigt, om ej alltid uppskattat, kulturellt kapital för dåtidens eliter. Författaren till den första fransk-svenska och svensk-franska ordboken (1745), Levin Möller, professor i logik och metafysik i Greifswald och sedermera domprost i Linköping, konstaterar således i förordet till sitt verk att han ”ej vidare bemödat mig om frantzöskan, än nödigt är, til at utan hinder läsa the på thetta språket i allehanda Wettenskaper utkomna skrifter” (Kronning 2006).⁴

De romanska språken blev egentligt akademiskt ämne under den *filologiska perioden* (II), som kan indelas i två underperioder. Den första tog sin början i och med inrättandet av en professur i *nyeuropeisk lingvistik och modern litteratur* 1858, som omfattade fler moderna språk än de romanska, men vars innehavare i första hand var romanister (FIG. 1a). Den andra perioden inleddes 1890, då en professur som endast var inriktad på de *romanska språken* inrättades, även om benämningen ändrades först 1904 (FIG. 1b).

Under den första filologiska perioden (1858–1890) betonas filologins estetiska sida bland annat genom Böttigers intresse för Dante, utan att dess språkliga sidor för den skull försummas:⁵ ”Språkvetenskapen”, skriver Böttiger i sina ”Anteckningar till föreläsningar i allmän lingvistik”,⁶ är ”dels Lingvistik, dels Filologi. Lingvisten studerar äfven litteraturen, men för språkets skull; Filologen språket för litteraturens skull. Språkforskaren är alltid till en viss del både lingvist och filolog på en gång.”

⁴ Jag har strävat efter att begränsa antalet referenser, inte minst när det gäller mina egna skrifter. Jag har därför i första hand, om så varit möjligt, hänvisat till de av mina skrifter som publicerats på svenska eller engelska.

⁵ Böttiger var den första romanist att inväljas 1870 som ledamot 94 av Kungl. Vitterhetsakademien sedan dess grundande 1753. Jag var den andre Uppsalaromanist, om man därmed menar en innehavare av den uppsaliensiska lärostolen, som, 138 år efter Böttiger, invaldes år 2008 som ledamot 488 i denna akademi. Man lägger märke till att Böttiger invaldes efter sin emeritering. Idag ska kandidat för inval ej ha ”uppnått 60 års ålder” (Kungl. Vitterhet Historie och Antikvitets Akademiens stadgar, rev. 2019, § 7). Följande svenska romanister har varit eller är ledamöter av denna akademi (invalsår inom parentes): Carl Wilhelm Böttiger (1870), Uppsala; Emanuel Walberg (1933), Lund; Johan Vising (1933, hedersledamot), Göteborg; Alf Lombard (1960), Lund; Lars Lindvall (1987), Göteborg; Gunnel Engwall (1998, Akademiens preses 2006–2013), Stockholm; Hans Kronning (2008, Akademiens vice ständige sekreterare 2018-). Vising och Lombard hade disputerat i Uppsala och Tilander i Göteborg. Den ovan i not 1 nämnde språkforskaren Johan Ihre hade invalts i denna akademi redan 1755. Han var också sekreterare i Kungl. Vetenskaps-Societeten i Uppsala, Sveriges äldsta lärda samfund, som jag invaldes i 2007. Jag hade då varit ledamot av Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala sedan 2001.

⁶ Handskrift UUB, R20: 103–104, citerad av Sundell (2011: 49).

	Innehavare	Period	Antal år	Anmärkning
1.	Carl Wilhelm Böttiger	1858–1868	10	Främst italienska, även rätoromanska
2.	Theodor Hagberg	1868–1890	22	Främst spanska, även italienska

FIG. 1a: Professorslängd: nyuropeisk lingvistik och modern litteratur (1858–1890)

Under den andra filologiska perioden (1890–1961) dominerar däremot filologins språkliga, komparativa och editionsinriktade sidor. Termen 'lingvistik', först belagd i tyskan (*Linguistik*), konkurrerar under hela 1800-talet med benämningen "filologi": *philologie romane* och *linguistique romane*, *philologie comparée* och *linguistique comparée* är oftast utbytbara storheter. I början av 1900-talet får de två benämningarna, med Saussure och andra, sina nuvarande betydelser: "(allmän) språkvetenskap" och "textutgivningsvetenskap".

	Innehavare	Period	Antal år	Anmärkning
1.	Per Adolf Geijer	1890–1906	16	Benämning till 1904: nyuropeisk lingvistik och modern litteratur (Sundell 2013: 311) Titulärprofessor: Carl Wahlund
2.	Erik Staaf	1908–1932	24	
3.	Johan Melander	1932–1943	10	
4.	Paul Falk	1943–1959	16	
5.	Bengt Hasselrot	1959–1969	13	
6.	Lennart Carlsson	1973–1991	18	
7.	Kerstin Jonasson	1994–2008	14	
8.	Hans Kronning	2008–2021	13 (21)	2000–2008, professor i franska. Övriga professorer med språkvetenskaplig inriktning som anställts efter befordran sedan år 2000: Lars-Göran Sundell, 2001 Sven Björkman, 2004 Coco Norén, 2011

FIG. 1b: Professorslängd: romanska språk

Av professorslängderna (FIG. 1a–1b) framgår att jag är den åttonde professorn att bekläda lärostolen i romanska språk sedan 1890, eller den tionde romanist som anställts som professor vid Uppsala universitet sedan 1858, och att jag har varit professor i 21 år, varav 13 som lärostolsprofessor, en tjänst som jag tillträdde exakt 150 år efter att Böttiger tillträdde sin lärostol.⁷ Termen ”lärostolsprofessor” ersattes inofficiellt i olika skeden med termer som ”programprofessor” och ”rekryterad professor” efter befördringsreformens genomförande. Den officiella termen för en dylik tjänsteinnehavare som anställts efter utlysning var och är ”professor”.

Jag hörde till den första kontingenten som anställdes som professor efter befördringsreformens införande år 2000. Sammanlagt har jag varit anställd vid Uppsala universitet, först vid Romanska institutionen, sedan vid Institutionen för moderna språk, i 41 år, 1979–2021, med avbrott för läsåret 1991–1992, då jag var gästforskare finansierad av Wallenbergsstiftelsen vid det franska vetenskapsrådets (CNRS) laboratorium, ELSAP (*Étude Linguistique de la Signification à travers l’Ambiguïté et la Paraphrase*), lokaliserat till universitetet i Caen i Normandie. Jag hade sökt mig till detta forskningslaboratorium för att man där ägnade sig bland annat åt modala verbs flertydighet och hur denna flertydighet och dess tolkning kunde återskapas i datorlingvistiska modeller. I Caen började också ett långvarigt vetenskapligt utbyte med Laurent Gosselin, som kröntes av att han utsågs till hedersdoktor vid den språkvetenskapliga fakulteten 2018. Här träffade jag också för första gången Ronald Langacker, som jag dock på egen hand redan tidigare stiftat grundlig bekantskap med bokledes.

På 1960-talet genomgick studiet av de romanska språken vid Uppsala universitet ett paradigmskifte (III). Många av dåtidens doktorander önskade att skriva avhandlingar som gav dem praktiskt användbara kunskaper i deras framtida undervisningsverksamhet på universitetet eller i skolväsendet. I en rad avhandlingar undersöktes *strikt synkroniskt standard-språkets syntax*. Diafasisk (’situationsbetingad’), diastratisk (’social’), diatopisk (’geografisk’) eller diakronisk språklig variation inom det studerade utsnittet ansågs inte relevant att försöka ringa in. Det synkroniska utsnittet studerades på grundval av stora, av avhandlingförfattaren själv sammanställda *korpusar*: detta var korpuslingvistik *avant la lettre*, före datorernas tid. Företräde gavs åt formella kriterier och stor vikt lades vid

⁷ Som professor i ”nyeuropeisk lingvistik, Upsala” nominerade ”P. A. Geijer” Sully Prudhomme till det första Nobelpriset i litteratur 1901, som också var den som fick priset av tjugofem kandidater, varibland även Émile Zola och Edmond Rostand fanns. Som professor i moderna språk (och som ledamot av Kungl. Vitterhetsakademien) har också jag utnyttjat min rättighet att nominera kandidater till detta pris (sjuutton gånger). Vem eller vilka jag nominerat förblir sekretessbelagt i femtio år.

den kvantitativa analysen av korpusdata (Carlsson 1976). Detta betydde dock inte nödvändigtvis att den kvalitativa analysen sattes på undantag: ”On a beau déclarer la suprématie des distinctions objectivement vérifiables”, skriver Lennart Carlsson (1969: 5) i det han kallar sitt *credo linguistique*, ”il restera toujours des sujets où les seuls problèmes qui vaillent la peine d’être élucidés sont de nature sémantique (’Även om man hävdar att objektivet verifierbara distinktioner är överlägsna, kommer det alltid att finnas ämnen där de enda forskningsproblem som det är mödan värt att undersöka är av semantisk art’).”

Dessa studier väckte uppmärksamhet främst i den franskspråkiga världen, där detta paradigm blev känt under benämningen *Uppsalaskolan*. I FIG. 2 listas de avhandlingar som kan räknas till Uppsalaskolan, möjligen med undantag för Johan Falks och Lars Fants avhandlingar (17, 19), som båda i olika avseenden och i olika grad antagligen bör anses höra närmare samman med den efterföljande pluralistiska perioden.⁸

	Namn	Disputation	I avhandlingen behandlade språk	Fortsatt universitetskarriär
1.	Arne Klum	1961	Franska	Doc., Univ. lekt., Uppsala
2.	Lennart Carlsson	1966	Franska, Italienska, Spanska	Professor, Uppsala
3.	Lars Olsson	1971	Franska	
4.	Karl Engver	1972	Franska	
5.	Gunnar Fält	1972	Spanska	Doc., Univ. lekt., Uppsala
6.	Margareta Silenstam	1972	Franska	Doc., Univ. lekt., Uppsala
7.	Karl Johan Danell	1973	Franska	Professor, Umeå
8.	John Ågren	1973	Franska	

⁸ I listan upptas ej avhandlingar som publicerades under perioden 1961–1993 och som bedömts inte höra till Uppsalaskolan. Det rör sig främst om ett par filologiska avhandlingar och, sedan en professur i franska språket och litteraturen inrättats 1968, fyra litteraturvetenskapliga avhandlingar och tre avhandlingar som hör till editionsfilologins område (1700-tal).

9.	Birger Persson	1974	Franska	Doc., Univ. lekt., Linköping
10.	Birgitta Jonare	1976	Franska	
11.	Lars Palm	1977	Franska	Doc., Univ. lekt., Uppsala
12.	Mats Forsgren	1978	Franska*	Professor, Stockholm
13.	Sven Björkman	1978	Franska*	Professor, Uppsala
14.	Barbro Eriksson	1979	Franska	
15.	Gunnar Lemhagen	1979	Franska	Univ.lekt., Stockholm
16.	Christina Lindqvist	1979	Franska	Univ.lekt., Uppsala
17.	Johan Falk	1979	Spanska, Katalanska	Professor, Stockholm
18.	Kerstin Wall	1980	Franska	Univ.lekt., Örebro
19.	Lars Fant	1984	Spanska*	Professor, Köpenhamn, Stockholm
20.	Lars-Göran Sundell	1985	Franska*	Professor, Uppsala
21.	Lars Larsson	1990	Italienska	Univ.lekt., Uppsala
22.	Ingmar Söhrman	1991	Spanska*	Professor, Göteborg

FIG. 2: Uppsalaskolan (1961–1991) – Korpuslingvistik

Arne Klums och Lennart Carlssons gradualavhandlingar inleder Uppsalaskolan.

I Klums avhandling studeras tempus och aspekt genom att jämföra tempus/aspekt-formernas distribution i förhållande till olika ”tidsadverbial”: med *longtemps* (’länge’) används det perfekta dåtidstempuset PASSÉ SIMPLE (*Elle écrivit longtemps* ’Hon skrev länge’), inte det imperfekta dåtidstempuset IMPARFAIT (*écrivait*), men med *souvent* (’ofta’) används IMPARFAIT (*Elle écrivait souvent à Paul* ’Hon skrev ofta till Paul’), samtidigt som med *plusieurs fois* (’flera gånger’) används PASSÉ SIMPLE (*Elle écrivit plusieurs fois à Paul* ’Hon skrev flera gånger till Paul.’), normalt

inte IMPARFAIT. *Longtemps* uppfattas som en klar avgränsning och är därför oförenligt med IMPARFAIT. På liknande sätt uppfattas *plusieurs fois* som en klart avgränsad upprepning och är därför i de flesta kontexter också oförenligt med IMPARFAIT.⁹

Carlssons avhandling ägnas en vanlig typ av nominalfraser, oftast svarande mot sammansatta substantiv i svenskan, som studeras med hjälp av det formella kriterium som det attributiva adjektivet (*noir* 'svart') placering erbjuder. Konstruktionen med sistplacerat adjektivattribut som böjs efter det andra substantivet används oftast – *un chapeau de paille noir* ('en svart halmhatt') – snarare än *un noir chapeau de paille*, *un chapeau noir de paille* eller *un chapeau de paille noir*. Detta mönster gäller när det andra substantivet (*paille*) anger tillverkningsmaterialet hos det som det första substantivet (*chapeau*) syftar på. Samma år som denna avhandling publicerades utkom Lars Börjessons licentiatavhandling, vilken enligt Auger (1980: 8) är den första kvantitativa, korpusbaserade studien av konjunktivbruket i franska.

Alla synkroniska korpuslingvistiska avhandlingar behandlar inte det moderna skrivna standardspråket: fornfranska (11) och klassisk franska (6) blir föremål för kvantitativa korpusstudier. Alla ägnas inte heller (enbart) syntax, utan (också) segmentell (8) och suprasegmentell fonetik (19) förekommer. När det gäller de syntaktiska studierna präglas de till ingen del av den framväxande generativa grammatiken, som man intog en avvaktande, för att inte säga fientlig inställning till.

Även om de flesta avhandlingar utgör exempel på "enspråksromanistik" (främst franska), framgår det att inte så få av handledningsförfattarna – en knapp fjärdedel (5 av 22) – utvecklats till flerspråksromanister och/eller komparativa romanister (markerade med * i FIG. 2, jfr Kronning 2020a: 113–119). I själva verket hade det från 1969, då doktorsgraden ersattes av en doktorsexamen som skulle genomföras på fyra år, i praktiken blivit omöjligt att välja ett komparativt avhandlingsämne, åtminstone om avhandlingen skulle vara korpusbaserad och kvantitativ.¹⁰

⁹ Exempelen kommer inte från Klums avhandling (1961, *Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Romanica Upsaliensis*, 1), utan från Klum (1969: 61). Klums analys i avhandlingen granskas kritiskt 55 år senare i en monografi publicerad i samma serie som nr 84 (Thelin 2016: 69–75).

¹⁰ På mitt initiativ infördes under 2000-talet i Uppsala möjligheten för studenter att – inom ämnena franska och spanska på magisternivå (D-nivå) – som en delkurs studera spanska och/eller italienska, respektive franska och/eller italienska, en möjlighet som inte så få studenter utnyttjat. I delkursen "Avancerad fransk språkvetenskap" (D-nivå) gav jag, vid sidan av de problem inom fransk språkvetenskap som behandlades, också exempel på vad jämförande romansk språkvetenskap är och skulle kunna vara. Jag har också handlett en rad examensarbeten på kandidat-, magister- och masternivå inom ämnet franska med komparativ inriktning: franska vs svenska, franska vs engelska, franska vs italienska,

De flesta som disputerade under Uppsalaskolans epok tillhörde den stora fyrtiotalistgenerationen. Året då jag började min forskarutbildning (1979) disputerade fyra av dem (14–17) och i det romanska seminariet deltog ett fyrtiotal doktorander, av vilka de flesta var ofinansierade. Det var en tid då det var otänkbart för en romanist att publicera på annat språk än franska, italienska eller spanska och då samförfattande var en okänd företeelse. I Frankrike publicerade språkvetare på den tiden, vare sig de var ”gallicister”, allmänlingvister, germanister eller anglistar, uteslutande på franska, och de verkade i hög grad inom inhemska, utanför den franskspråkiga världen okända ”skolor” som ”psykomekanik”, ”praxematik” eller ”yttrandeoperationsteori”, som hade sina egna kongresser och tidskrifter.

I början på 1990-talet var det dags för ett nytt paradigmskifte (IV). Det nya paradigmet kan dock inte karaktäriseras som en enhetlig ”skola”. Snarare är det fråga om en rad olika, men delvis relaterade paradigmer, som speglar den samtida lingvistikens olika domäner och teoribildningar. Fortfarande är de flesta studier korpusbaserade, men det är inte bara det skrivna standardspråket som studeras, utan också exempelvis det talade språkets olika register, diskursgenrer, regionala och lokala varieteter, och olika typer av inlärarfranska. Den kvalitativa analysen dominerade helt i vissa avhandlingar och inte sällan saknades den kvantitativa analysen helt, i andra fick den kvantitativa analysen en mindre framträdande plats än den hade haft under Uppsalaskolan. Under senare tid har den kvantitativa analysens betydelse ökat igen förmodligen under inflytande från i naturvetenskap och medicin gängse förekommande *research design*.

Jag föreslår att 1994 kan anses vara det år den *pluralistiska perioden* tar sin början. Det var det år då Kerstin Jonasson, som disputerat i Stockholm, tillträdde lärostolen i Uppsala. Hennes avhandling var inte en kvantitativ korpusstudie, utan en syntaktisk undersökning, delvis inspirerad av generativ grammatik, som hon studerat i Paris för Nicolas Ruwet, och byggde på konstruerade exempel som underställts infödda talares bedömning och autentiska exempel från diverse källor (Kronning 2020b).

1994 är också det år jag disputerade och då mitt språkvetenskapliga *credo* kommer till uttryck i min avhandling, som på många sätt innebär ett brott med Uppsalaskolan, i denna ”skolas” avisande av språklig variation, av diakroni i de synkrona utsnitten, i dess kraftiga betoning av kvantitativ metod.¹¹ Detta *credo* är emellertid också på flera sätt förankrat i Uppsala-

franska vs spanska, franska vs portugisiska och anglo-normandiska vs *francien* (under beaktande att de fornfranska texterna inte skrevs på dialekt, utan på dialektalt färgade *scriptae*).

¹¹ Detta brott framgår redan av de sju artiklar och kongressföredrag jag publicerat under perioden 1986–1993, vars resultat jag delvis inarbetat i avhandlingen.

skolan, i dess skepsis till konstruerade exempel och acceptabilitetstest, i dess krav på solid empirisk dokumentation i form av autentiska exempel, i dess framhållande av vikten av formella kriterier som kan sättas i samband med språkets semantiska egenskaper.

Språkvetenskapens pluralistiska period hade naturligtvis börjat göra sig gällande bland Uppsalaromanister redan före 1994. Jag har nämnt Lars Fant, som under en tid varit verksam inom ämnet allmän språkvetenskap. Jag hade studerat detta ämne med Jens Allwood, Per Linell och Stig Eliasson som lärare och följde sedan i många år det högre seminariet i detta ämne lett av Sven Öhman. Det var en inte oviktig erfarenhet att försöka förhålla sig till dennes allt djupare epistemologiska skepticism, enligt vilken, som jag uppfattade det, all språkvetenskap i princip var omöjlig. Icke desto mindre bidrog han som ledamot i betygsnämnden vid min disputation till avhandlingens godkännande, dock inte utan att i efterhand framhålla för mig att han inte ansåg min kognitiva ansats kunskapsteoretiskt försvarbar.

Mats Forsgren hade också under ett antal år före 1994 introducerat nyare fransk, inte uteslutande korpusbaserad lingvistik i Uppsala. I synnerhet Oswald Ducrots polyfoni- och argumentationslingvistik blev viktigt för mig och andra: jag kom att vara värd för Ducrot när han promoverades till hedersdoktor 2002. Mats Forsgren hade också börjat intressera sig för det talade språket, varför jag som förkovrat mig i detta under min vistelse i Caen 1991–1992 kom att skapa en kurs på C-nivå i ”Talad franska” som förenade studiet av intonation, mimik och gestik med studiet av språklig variation.¹²

4. VAD ÄR ”SPRÅKET” I ALLMÄNHET OCH ”ETT SPRÅK” I SYNNERHET?

Språket (på franska *le langage*) är en så mångfacetterad företeelse att här endast *några* aspekter kan *antyd*as. I detta syfte tänker jag här citera Adolf Noreen, vilket jag också gjorde i min installationsföreläsning år 2000 (Kronning 2002). Noreen (1904: 91) framhåller att

”... språket såsom sådant är väsentligen ett meddelelsemedel (för idéer) och därigenom skiljer [det] sig från sin utgångspunkt – såväl i individens som släktets historia – nämligen lätena, hvilka liksom öfriga instinktiva rörelser äro blotta uttrycksmedel (för känslor). Men detta hindrar naturligtvis icke, att språket jämte sin egentliga (’specifika’) uppgift att meddela idéer äfven undan-

¹² Coco Norén använder sig i sin avhandling (1999) av Ducrots argumentationsteori, i den version som kallas ”toposteorin”, som dessutom tillämpas på en talspråkkorpus.

tagsviis kan i större eller mindre utsträckning därjämte lösa en annan uppgift, t. e. att uttrycka känslor – ja hvarför inte också den att framkalla handlingar – liksom t. e. gåendet jämte det, att det till sin förnämsta och egentliga uppgift att vara ett fortskaffningsmedel, äfven kan användas till en uppfriskande kroppsöfning (’motionering’). Och intet hindrar, att båda uppgifterna lösas samtidigt, hvarvid understundom det, som i allmänhet plägar vara biuppgift, kan för tillfället få vara hufvudsak, liksom i dansen ju våra ben väsentligen användas för att på ett konstnärligt sätt markera en viss rytm, men därjämte dock onekligen i viss mån även – såsom annars vanligen – tjänstgöra som fortskaffningsmedel eller rörelsevehiklar, något som endast den okonstnärlige dansören härvidlag gör till deras hufvuduppgift.”

Av citatet framgår att för Noreen är språket ett semiotiskt system, bestående av ”språkljud”, som tillåter talaren att kommunicera ett kognitivt (psykiskt) innehåll, en idé. En ”idé” ska förstås som ”kunskapsfaktum” eller ”förnimmelse” (s. 16). Djuren saknar ett sådant semiotiskt system. Därför är ”lätena” inte ett meddelelsesmedel för idéer, utan ett uttrycksmedel för känslor. Om ett ord som *triangel* kommunicerar ett ”kunskapsfaktum”, så gör det språkliga tecknet *aj* också det enligt Noreen, nämligen ”tillvaron av ett visst lidande hos den *aj*-producerande individen”. Visserligen ”uppväcker” denna individ ”lätteligen medkänsla” hos den andre, men ”denna medkänsla uppstår”, fortsätter Noreen (1904: 16), ”i anledning af den kunskap,” den andre ”vunnit (och den föreställning, han i följd häraf gör sig) rörande” individens ”känsla”.

Här berör Noreen det som psykologer, filosofer och kognitionsvetare idag kallar *a theory of mind*, människans med språket förknippade förmåga att tillskriva andra människor mentala tillstånd såsom olika föreställningar, önskningar, föresatser och känslor.

När det gäller djurkognition frågar sig Ludwig Wittgenstein (2021 [1945], II, 1) i sina *Filosofiska undersökningar* om ett djur kan vara ”hoppfullt”, en känsla som bygger på föreställningar om framtiden och egna och andras föresatser:

”Man kan föreställa sig ett djur ilsket, ängsligt, ledset, glatt, förskräckt. Men hoppfullt? [...] [K]an [hunden] [...] tro att husse kommer i övermorgon? [...] Kan bara den hoppas som kan tala? Bara den som behärskar användningen av ett språk?”

Att tala, inte om ”språket” i allmänhet, utom om ”ett språk” (på franska *une langue*), som svenska, franska eller tuyuca utgör en ”reifiering”, ett förtingligande av en dynamiskt varierande företeelse: ett språk eller en språklig varietet övergår gradvis i ett annat språk eller en annan varietet där den ömsesidiga begripligheten också den gradvis upphör och blir vad som i tyskspråkig romanistik kallas ett *Abstandssprache*. Det är stor skill-

nad på ”reifieringen” av ett enbart talat språk som tuyuca använt av 815 individer i Colombia och Brasilien och ett *Ausbausprache* (jfr Glessgen 2012: 46), som franska eller svenska, där reifieringen stöds av att det finns ett skriftspråk (även om detta också är föremål för variation, vilket blivit tydligare med dagens utbredda användning av elektroniska diskurstyper) med en lång och omfattande litterär tradition, en utvecklad vetenskaplig terminologi, av en sedan länge pågående beskrivning i grammatikor och ordböcker av språket i fråga – det som på franska kallas *grammatisation* (att skilja från *grammaticalisation* ’grammatikalisering’) –, av normeringsaktiviteter och av normföreställningar, i fransk teoribildning ofta kallat *imaginaire linguistique*, och av en lagfäst ställning: i den nu gällande franska konstitutionens (från 1954, reviderad 2008) andra paragraf fastställs att *La langue de la République est le français* (’Republikens språk är franska’).

5. SPRÅKVETENSKAPLIGT CREDO: NÅGRA ALLMÄNNA DRAG

I mitt språkvetenskapliga credo – för vilket jag inte hävdar någon påtaglig originalitet, annat än möjligen i den kontext där det uppstod, och inte heller, som ovan nämnts (§ 1), någon generell normativ giltighet – är ”språket” en *semiotisk, kognitiv och pragmatisk företeelse*, varför alla språkvetenskapliga paradigmer måste omfatta dessa tre aspekter för att kunna anses adekvata. Språkets semiotik är av symbolisk, konventionell natur:¹³ enligt olika konstruktionsgrammatiska teorier (Coleman *et al.* 2020) är *språkliga konstruktioner* (ingen skarp gräns finns mellan grammatik och lexikon) ”usage-based pairings of form and meaning – symbolic structures – as morphemes, words, phrases and sentences” (Kronning, under utg.). Langacker (1987: 99) framhåller att konceptuell semantik är ”conceptualization tailored to the specifications of linguistic convention.”

Vilken vikt som ska tillmätas kognition i förhållande till pragmatik när det gäller språklig betydelse kan diskuteras, men det finns anledning att vara skeptisk till radikalt reduktionistiska teorier, vare sig det gäller strukturalistiska teorier som, ofta av epistemologiska skäl, förnekar betydelsens kognitiva natur eller interaktionella teorier som tenderar att reducera betydelse till resultatet av en ”förhandling” eller diskursanalytiska teorier som jämställer betydelse med en inomdiskursiv ”konstruktion” eller logiskt semantiska teorier som reducerar betydelse till ”sanningsvärde”

¹³ I viss mening är språket också av ”symptomatisk” och delvis ”ikonisk” natur (Kronning 1996: 90, 2013a).

eller ”sanningsvillkor” eller teorier enligt vilka språket inte refererar till den utomspråkliga verkligheten.

Detta betyder emellertid inte att exempelvis strukturalismens oppositionella metod – kognitiva kategorier bygger i hög grad på paradigmatiska motsatser – saknar relevans eller att betydelse inte ”förhandlas” i samtal eller ”konstrueras” i olika slags diskurser eller att ”sanningsvillkor” är oförenliga med kognitiv betydelse: de utgör ett slags ”grov semantisk transkription” av vissa aspekter av många språkliga uttrycks betydelse.

Det går inte att bortse från språklig variation när man undersöker olika språk, vilket dock inte minst språktypologin ofta gör: en källa till den ofta bristande precision och reduktionism som inte sällan vidlåder typologiska framställningar.

Ett annat slags reduktionism möter i en viss typ av ”variationistisk sociolingvistik” som är benägen att bara ägna sig åt spontant talspråk som betraktas som det enda relevanta studieobjektet, även i studiet av språk med en lång skriftlig tradition och med ett (eller flera) standardspråk. Bland de romanska språken är det i första hand spanska och portugisiska som har flera standardspråk: de sägs vara pluricentriska.¹⁴

6. SPRÅKVETENSKAPLIGT *CREDO*: PLURALISM INOM DEN PLURALISTISKA PERIODEN

Den pluralistiska perioden (1994-) som följde på Uppsalaskolan (1961–1991) har ovan beskrivits som en period av *forskning inom olika paradigm*, som speglar den samtida lingvistikens olika domäner och teoribildningar: ”extern pluralism”. Min egen forskning har däremot redan från början byggt på ett mer specifikt språkvetenskapligt *credo*, enligt vilket *språkliga konstruktioner* (§ 5) med fördel görs till föremål för vetenskapliga undersökningar som präglas av en *koherent teori-, domän- och metodpluralism*: ”intern pluralism”.

I min avhandling om det franska modal verbet *devoir* (som på svenska motsvaras av verb som *måste, bör, ska, skulle, vara/bli tvungen, borde, torde, få* och *mätte*, samt adverb som *förmodligen, troligen* och *antagligen*) från 1994 (här hänvisas till den omarbetade och utökade upplagan från 1996) åstadkoms koherensen i denna teori-, domän- och metodpluralism med hjälp av en *kognitionsvetenskaplig ansats*.

Kognitionsvetenskap är det tvärvetenskapliga studiet av medvetandet, som nu (2021) är aktuellare en någonsin på grund av allt mer avancerade

¹⁴ En annan källa till språklig variation är språkkontaktfenomen, som jag hittills ägnat relativt liten uppmärksamhet åt (se t.ex. Kronning 2014a: 84).

tillämpningar inom artificiell intelligens (AI), vare sig det rör sig om självkörande bilar, ansiktigenkänning eller vådrobotar.

Den kognitiva modell som jag kom att använda i min avhandling var de *schematiska nätverk* som sammanbinder språkliga konstruktioner i kognitiv lingvistik, mer precis i Langackers (1987, 2008) ”kognitiva grammatik”. Ett ”schema” utgör en kategorisering av konstruktioner (symboliska form-betydelseförknippningar) med hjälp av olika abstraktionsprocesser (”schematiseringsprocesser”). Det är i sammanhanget inte ointressant att notera att Saussures (1916: 170–175) *rapports associatifs* (’associativa förbindelser’) är mångdimensionella, till skillnad från ”paradigmatiske relationer” – termen finns inte hos Saussure –, vilka är endimensionella, som ändelserna i ett ”böjningsmönster” (latinskt *dominus, dominī, dominō*, etc.). De mentala ”associativa förbindelserna” hos Saussure bör enligt Raffaele Simone (2020: 159–162) förstås som nätverk i kognitionsvetenskaplig mening, nätverk som står i förbindelse med andra nätverk.

Modalverbet *devoir* ses i avhandlingen som en språklig konstruktion (1) bestående av flera olika subkonstruktioner, som stammen *dev-*, de olika TAM-ändelser¹⁵ som kan anslutas till stammen (IMPERFEKT INDIKATIV), subjektsnominalfrasen (NF) och den efterföljande infinitivfrasen (INFINITIV):

1. *Elle*_{NF} *dev-ait*_{ImpfInd} *travailler*_{Inf}

’Hon måste/hade plikt att/var tvungen att/skulle arbeta/arbetade förmodligen/det var inte möjligt att hon inte arbetade.’

De olika betydelserna hos *devoir* svarar mot noderna i dess och de andra subkonstruktionernas schematiska nätverk. Noderna i nätverken kan ha vilken intern komplexitet som helst och därmed vara mer eller mindre abstrakta. Inget hindrar heller att de olika betydelserna ges en begreppsstruktur, som inte tar Langackers konceptuella semantik som utgångspunkt. Det schematiska nätverket tillåter på så sätt en koherent intern teoripluralism, som i kognitionsvetenskaplig anda kan stödjas av en tvärvetenskaplig domän- och metodpluralism.

Jag argumenterade i min avhandling (Kronning 1996: 22, 126–131) för att det schematiska nätverk som tillhandahåller en hierarkisk modell för de olika betydelserna hos *devoir* skulle kunna ses som en möjlig dynamisk modell för produktion och tolkning av yttranden som innehåller detta modalverb på ett sätt som liknar konnektionistiska modeller inom neurovetenskap och artificiell intelligens: ”neurala nätverk” kombinerat

¹⁵ TAM = Tempus/Temporalitet, Aspekt/Aspektualitet, Modus/Modalitet och Evidentialitet. Ibland används förkortningen TAME.

med ”maskininlärning”, som numera används av ”Google översättning”, är ett exempel på en sådan dynamisk, högpresterande modell. Den grundläggande idén är att noderna har varierande vikt och ger upphov till olika aktiveringsmönster i nätverket vid produktion och tolkning.

Jag argumenterade vidare för att noder som representerar betydelserna hos *devoir* på en viss specifik abstraktionsnivå i nätverket tilldelas högre vikt i nätverket än andra noder som representerar *mer* abstrakta eller *mindre* abstrakta betydelser. Dessa noder anger tre typer av ”nödvändighetsmodaliteter” (2–4) (*pouvoir*, ’kunna’, anger motsvarande typer av ”möjlighetsmodaliteter”):

2. DEONTISK (eller ”ROT”-) MODALITET: ’Någon måste göra något.’
3. ALETISK MODALITET: ’Något är nödvändigt sant.’
4. EPISTEMISK MODALITET: ’Något är antagligen sant.’

Dessa noder (2–4) är kognitivt sett fastare förankrade genom att de är föremål för en djupare rotad kognitiv rutin och en mer långtgående social konventionalisering än de övriga noderna, som dock kan koaktiveras (med dynamiskt varierande aktiveringsnivåer) under olika situationella och kontextuella förutsättningar, ja även till synes oförenliga betydelser kan under speciella förhållanden koaktiveras.

Schematiska nätverk är inte identiska för olika individer och förändras under en individs levnadslöpp, men i den varierande utsträckning som nätverken ”överlappar” varandra kan språkbrukarna – som en följd av nätverkens sociala konventionalisering – kommunicera med varandra. Eftersom jag här nedan kommer att föreslå att *konstruktionernas variationella egenskaper är inskrivna i nätverkets noder* kan den gradvisa övergången från ett språk eller en varietet till ett annat språk eller en annan varietet, som alltmer förvandlas till *Abstandssprachen* (§ 4), och den därmed avtagande ömsesidiga begripligheten, förstås som en avtagande ”överlappning” mellan språkbrukarnas schematiska nätverk.

Koaktiveringsmönstren visar att ett ofta förekommande reduktionistiskt postulat inte kan tas för givet, nämligen att ett språkligt uttryck (en konstruktion) inte alltid i ett specifikt yttrandeögonblick kan tillskrivas endast *en* betydelse. En hypotes var exempelvis att avsändare/mottagare inte nödvändigtvis behöver tillskriva ett deontiskt (eller ”rot-”) *devoir* (2) någon av de mindre abstrakta (mer specifika) betydelserna ”deontisk nödvändighet i strikt mening” (’någon har en plikt att göra något’, till exempel ’att hjälpa sina gamla föräldrar’) eller ”dynamisk nödvändighet” (’någon är tvungen att göra något’, till exempel ’att stanna ett tag för att hämta andan’).

Det saknas inte exempel på andra modeller som möjliggör en koherent teori- domän- och metodpluralism. Laurent Gosselin använder sig i sin modalitetsmonografi från 2010 av den svenske kognitionsvetaren Peter Gärdenfors' modell (2000). Gosselin behandlar ett stort antal modala konstruktioner och inarbetar mina analyser och resultat rörande *devoir* i den övergripande modellen. Henning Nølke, som jag sedan lång tid har haft ett mycket fruktbart vetenskapligt utbyte med som började långt före jag disputerade, lägger i sin avhandling (1994), som publicerades samma år som min avhandling, grunderna för en ”modulär lingvistik”. Denna modularism är inte kognitionsvetenskaplig, utan kunskapsteoretisk: alla språkliga företeelser kan beskrivas oberoende av varandra i olika ”moduler”, som sedan förbinds med varandra av ”metaregler”, vilket gör det möjligt att analysera modulernas ömsesidiga förbindelser, en analys som på så sätt förlänas förklaringsvärde.

Här kan det inte bli fråga om att diskutera och redogöra närmare för de analyser jag gjorde och de resultat som jag uppnådde i min avhandling eller i min senare forskning, utan blott om att *exemplifiera* den teori-, domän- metodpluralism som jag tillämpar och vars koherens möjliggörs av schematiska nätverk. Det är ofta svårt att urskilja vad som är teorier, domäner och metoder. Därtill kommer att vad som räknas som en specifik vetenskap ofta är en fråga om institutionell tillhörighet snarare än om faktiska forskningsgemenskaper (Kronning 2020a: 114–118). Därför är de distinktioner som jag i det följande kommer att göra mellan dessa begrepp att vara delvis godtyckliga och i första hand tjäna framställningens disposition.

De viktigaste *domänerna* som utforskas i avhandlingen är morfologi, syntax, prosodi, semantik, diskurs och pragmatik, samt informationsstruktur och evidentialitet. Evidentialitet (språkliga konstruktioner som anger typ av källa för det i yttrandet förmedlade kunskapsinnehållet) var en helt ny domän inom fransk lingvistik i början av 1990-talet. Sedan dess har jag haft en livlig dialog om denna domän med Patrick Dendale som 1991 framlade den första avhandlingen om evidentialitet i franska.¹⁶ Enligt Dendale (1994) är epistemiskt *devoir* och *pouvoir* entydigt evidentiella, icke-modala konstruktioner som betecknar en ”slutledningsprocess” som källa: med *devoir* kommer talaren fram till endast ”en slutsats”, i motsats till vad som är fallet med *pouvoir* där talaren är öppen också för ”andra slutsatser”. För egen del ansåg jag att den epistemiska betydelsen hos dessa båda verb är evidentiell i så motto att de båda anger att det i yttrandet förmedlade kunskapsinnehållet är resultatet av en slutledning, men

¹⁶ I denna publicerade avhandling där *devoir* men inte *pouvoir* behandlas refererar Dendale till två av mina tidiga artiklar (1989, 1990) som varande ”under utgivning”. Vi hade träffats på en konferens i Belgien som måste ha ägt rum senast i början av 1991.

att deras epistemiska betydelse också är modal, så mycket mer som det är dessa modala betydelse (*devoir* 'hög sannolikhet', 'sant i alla möjliga världar i ett visst modalt universum' vs *pouvoir* 'möjlighet', 'sant i minst en möjlig värld i ett visst modalt universum') som skiljer dem åt, vilket i Dendales analys döljs bakom formuleringarna "en slutsats" och "andra slutsatser" (jfr Kronning 2003b: 142).

Bland teorierna kan nämnas, grammatikaliseringssteori,¹⁷ modallogik (inklusive deontisk logik), "möjliga världar", språklig polyfoni, meta-etiska teorier ("kognitivism" vs "akognitivism"), "utsägelseteorier" (*théories énonciatives*), talhandlingsteori, Wittgensteins i *Tractatus Logico-Philosophicus* (1921) introducerade distinktion mellan "visa" och "säga", en distinktion som intar en central plats i min forskning (jfr Kronning 2013ab), genre-teori och argumentationsteori.

Allmänt kan sägas att jag skärskådar de olika teorierna och modifierar dem vid behov i den mån de är oförenliga för att skapa en koherent konceptuell semantik, vilket också kan innebära att begrunda hur kognitivt realistiska de är med utgångspunkt från vad som är känt om mänsklig kognition.

Så är exempelvis Ducrots polyfoniteori (bl.a. 1984) en strukturalistisk teori för yttrandens semantik, som i avhandlingen ges en i grunden kognitiv status, vilket förstäligt nog inte alltid uppskattats av Ducrot och hans efterföljare (Tordesillas 2021: 306), samtidigt som jag använder mig av Ducrots och Nølkes sätt att bestämma vilka "synpunkter" de olika "rösterna" har genom att fastställa om det är möjligt att referera till "synpunkterna" och argumentera för eller emot dem i kontexten.

Jag förfäktar också idén att den konceptuella betydelse-läran kan tilldelas en sanningsvillkorsemantisk "kärna", vad jag ovan kallat (§ 5) ett slags "grov semantisk transkription", som gör det möjligt att tillskriva polyfonins "synpunkter" en *modus-dictum*-struktur. Vare sig Ducrot eller Langacker skulle acceptera en dylik semantisk kärna. I Ducrots teori motsvaras "sanningsvillkoren" närmast av de i språket inskrivna argumentativa regelbundenheterna, vilka under en tid kallades för *topos*. Han motsätter sig dessutom uttryckligen "synpunkternas" uppdelning i *modus* och *dictum*, eftersom han inte anser det vara möjligt att särskilja ett objektivet *dictum* från ett subjektivt *modus*. Jag ansåg däremot att förekomsten av modala konstruktioner i språket, särskilt sådana som på konstruktio-

¹⁷ Avhandlingen integrerade delvis och vidareutvecklade mina tidiga bidrag (Kronning 1990, 1993) till de då nya grammatikaliseringssteorierna. En mer omfattande behandling av hjälpverb-kategorin i ett grammatikaliseringsperspektiv (Kronning 2003a), som byggde på min docentföreläsning 1998, har utövat ett visst inflytande på dagens behandling av denna kategori (Gosselin 2021).

nens formsida är uppdelade i en *modus*-del (*Jag tror...*) och en *dictum*-del (...*att hon kommer ikväll*) talar för att se *modus* och *dictum* som kognitivt realistiska kategorier (Kronning 1996: 45). Sådana ”uppdelade” meningar vittnar om att språket i en icke helt obetydlig utsträckning är ”ikoniskt” ur semiotiskt synvinkel, även om det rör sig om en motiverad och konventionaliserad ”ikonicitet”. Inget hindrar heller, ansåg jag vidare, att ”un contenu ’subjectif’”, exempelvis *dictumets perspektiv* (’bordet står under lampan’ vs ’lampan hänger över bordet’), ”se transforme en objet d’un jugement modal qui, lui, relève d’une autre subjectivité” (’ett subjektivt innehåll förvandlas till föremål för ett modalt omdöme, som å sin sida svarar mot ett annat slags subjektivitet’) (Kronning 1996: 45). Denna subjektivitet grundad i det ”perspektiv” som talaren valt för sitt *dictum* (’bordet står under lampan’ vs ’lampan hänger över bordet’) ändrar inte dess sanningsvillkor, vilket däremot *dicta* som ’lampan ligger på bordet’ eller ’bordet ligger på lampan’ skulle göra.

Jag fortsatte därför, med utgångspunkt i min behandling av polyfoniteorin i avhandlingen, att utveckla en egen variant av denna, ”den modala polyfoniteorin” (MPF) (bl.a. Kronning 2013b), i vilken ståndpunkternas *modus* är ”visat” i *Tractatus* mening, med den skillnaden att i Wittgensteins *Tractatus* behandlas inte polyfona ”yttranden” producerade av en ”talare”, utan logiska propositioner i en talaroberoende kalkyl där varje proposition utgör en ”bild av verkligheten”: det är denna bild av verklighetens logiska form som ”visas” och det är det att verkligheten är som den är (har den logiska form som den har) som ”sägs” (hävdas).

Min konceptuella semantik består alltså inte företrädesvis, som i Langackers fall, av ”bildscheman”, vilka är något annat än Wittgensteins ”bilder av verkligheten”, men det skulle vara intressant att jämföra dem närmare, eftersom de båda ur semiotisk synvinkel utgör former av ”ikonicitet”. Ducrot (2013) förkastar bestämt ”bildscheman” av Langackers typ. Tilläggas kan att jag behandlar de deontiska, aletiska och epistemiska ”nödvändighetsmodaliteterna”, som har sin plats i de olika ”synpunkterna”, i termer av ”sant i alla möjliga världar” inom olika typer av kontextuellt avgränsade ”modala universum”, vilka kan förstås som ”idealiserade kognitiva modeller” (Lakoff 1987).

När det gäller *metoder* måste främst nämnas den korpus jag skapade helt enligt Uppsalaskolans modell genom att för hand – ingen dator fanns vid den tiden på institutionen – på registerkort skriva ned alla förekomster av modalverbet *devoir* i 42 verk (romaner, teaterpjäser, historieskrivning, tidningar) från 1900-talet, tillsammans 3339 förekomster, av vilka 74 % är deontiska eller aletiska. Som jämförelse kan nämnas att motsvarande proportion för 1500-talskatalanskan är 66 % (Senti 2015: 183), men, som

vi ska se (§ 7), kvarlever i princip endast den epistemiska betydelsen i modern katalanska. Jag behandlade dock bara marginellt dessa korpusdata kvantitativt.

Den kontextualiserade autenticiteten hos mina korpusdata står i stark kontrast till de data som H el ene Huot (1974) använder i sin monografi-avhandling om *devoir*, den enda som hade skrivits i ämnet före min avhandling: Huots data består nästan uteslutande av icke-kontextualiserade exempel, som hon själv konstruerat och låtit undergå olika ”transformationer”, vars ”acceptabilitet” hon själv i sin egenskap av ”infödd talare” bedömt. Trots tillgången till korpusdata  r min undersökning inte variationslingvistisk. Snarare var det fråga om att genom analysen av korpusdata fånga in så många *devoir*-konstruktioner som möjligt och placera in dem i det schematiska nätverket. Endast marginellt relateras användningen av *devoir* till genre: avsaknaden av *devoir* i den franska konstitutionen och i (fem franska översättningar av) dekalogen (’tio Guds bud’), som båda tillhör ett slags ”grundlagsgenre”, förklaras av att *devoir*, enligt min analys (Kronning 1996: 36–37), alltid betecknar en ”nödvändighet som är produkten av en slutledning”, vilket f r övrigt inte automatiskt gör alla användningar av detta modalverb till evidentiella. En grundlags paragrafer, som den ovan citerade (§ 4) andra paragrafen av den gällande franska konstitutionen – *La langue de la République est le fran ais* (’Republikens språk är franska’) –, framställs inte som härledd från en ännu mer grundläggande sats.

Idag skulle jag tillägga att *konstruktionernas variationella egenskaper är inskrivna i noderna* i deras schematiska nätverk. Jag föreslår dessutom att nätverkens aktiveringsmönster anpassats genom kognitiv rutinisering till den *variationella kedjan* (Koch & Oesterreicher 2011: 38), enligt vilken ”lo diat pico puede funcionar como diastr tico y lo diastr tico como diaf sico pero no a la inversa (’diatopiska konstruktioner kan fungera som diastratiska, och diastratiska som diafasiska, men inte tvärtom’).”

Den semantiska analysen av *devoir* stöds, i kognitionsvetenskaplig anda, också av kvantitativa och icke-kvantitativa data som jag hämtat från experimentell psykologi (prototypkategorisering och basniv kategorisering), kognitiv psykologi (data gällande barns kognitiva utveckling), spr kinl rningsforskning (data gällande både förstaspråk, L1, och andraspråk, L2), kreoliseringsstudier och spr ktypologi. Som exempel på hur dessa data användes kan anföras att jag sammanställde data från ett spr ktypologiskt representativt urval av världens språk i vilka det finns grammatiska konstruktioner som har såväl deontisk (’plikt/tvång’) som epistemisk (’sannolikhet’) betydelse. Detta förhållande användes som ett argument bland andra för att *devoir*  r ett polysemt modalverb och inte,

som Huot (1974) hävdar, två homonyma modalverb: *devoir*₁ ('plikt') och *devoir*₂ ('sannolikhet/framtid').¹⁸

7. SPRÅKVETENSKAPLIGT CREDO: JÄMFÖRANDE ROMANISTIK

Mitt språkvetenskapliga credo är också en övertygelse om värdet av jämförande språkvetenskap i allmänhet och jämförande romansk språkvetenskap i synnerhet. Dock inte vilken komparativ romanistik som helst – den traditionella komparativa romanska lingvistikens var nästan uteslutande historiskt inriktad och ägnade sig främst åt att studera det latinska ord- och formförrådets fortlevande och skiftande öde i det medeltida *Romania* (Tagliavini 1972) –, utan företrädesvis det korpusbaserade studiet av grammatiska och i någon mån lexikala konstruktioner (gränsen dem emellan är, som nämnts ovan, inte skarp) i de moderna språken. Detta betyder inte att sagda konstruktioner inte också med fördel kan studeras diakroniskt, men då gärna med utgångspunkt, inte från äldre perioder, utan från det rikare material som de moderna språken normalt erbjuder, vilket gör det möjligt att definiera fler variabler vars motsvarigheter i äldre epokers mindre rikhaltiga material forskaren då kan försöka identifiera.

Jämförande romanistik verkar vara på utdöende i Sverige, bland annat beroende på att tjänster i ämnet saknas, men också beroende på att ett sådant korpusbaserat studium är ytterst tidsödande. Även internationellt, inte minst i länder – som de tyskspråkiga – där flerspråksromanistisk kompetens oftast krävs, utgör de komparativa undersökningarna en betydligt mindre andel av det totala antalet studier än de som ägnas bara ett romanskt språk (jfr Kronning 2020a: 117).

Digitaliseringen och den därmed åtföljande framväxten av stora databaser och korpusar har underlättat genomförandet av jämförande undersökningar och möjliggjort studiet av vissa lågfrekventa konstruktioner, där data nästan helt saknats. Det finns emellertid ännu få korpusar som skapats för det komparativa studiet av romanska språk.

Sedan jag befordrades till professor i franska år 2000, har min forskning i stor och tilltagande utsträckning, och under senare tid, i stort sett uteslutande ägnats åt den här beskrivna typen av komparativa undersök-

¹⁸ I större grammatikor som används på universitetsnivå i den franskspråkiga världen (Riegel *et al.* 2009, Wilmet 2007) och i den länge emotsedda franska referensgrammatiken (jämförbar t.ex. med *Svenska Akademiens Grammatik*) som publicerades i oktober 2021 (Abeillé & Godard 2021), hänvisas till, citeras och bygger framställningen i varierande grad på min forskning om franska, i första hand när det gäller modal verbet *devoir* och franskans villkorskonstruktioner.

ningar, som i första hand behandlat franska, italienska och spanska, men också i ett antal studier även katalanska och portugisiska.¹⁹ Liksom ovan (§ 6) kan det här inte, annat än undantagsvis och i största korthet, bli fråga om att redogöra för gjorda analyser och uppnådda resultat i min forskning, utan endast om att exemplifiera metoder, domäner och teorier.

Till de grammatiska konstruktioner som jag studerat komparativt hör den böjningsändelse som kallas *KONDITIONALIS* och som i första hand har temporala, hypotetiska och evidentiella användningar (Kronning 2004)²⁰, där jag ganska snart kom att koncentrera mig på de senare användningarna, som hör till de relativt lågfrekventa konstruktioner där tillräckligt omfattande data tidigare i hög utsträckning saknats (5–7):

5. FRANSKA: *Kadhafi serait malade.*
6. ITALIENSKA: *Gheddafi sarebbe malato.*
7. SPANSKA: *Kadafi estaria enfermo.*
'Kadaffi lär vara/sägs vara sjuk.'

I (5–7) exemplifieras den evidentiella betydelsen ”hörsägen”. Denna term används i denna framställning inte bara när det i yttrandet förmedlade kunskapsinnehållet lånats från ett mer eller mindre vagt definierat kollektiv, utan också när det lånats också från en specifik individ. ”Hörsägen” är den ojämförligt vanligaste evidentiella betydelsen hos franskans *KONDITIONALIS*. När det gäller den evidentiella användningen av *konditionalis* för att ange att det förmedlade kunskapsinnehållet är resultatet av en ”slutledning” skiljer sig dessa tre romanska språk starkt åt. Förutom dessa konstruktioners semantik har jag också studerat deras diafasiska, diastratiska, diatopiska och diakroniska variation, samt normföreställningar och

¹⁹ Det har varit och är viktigt att kunna diskutera med infödda talare av och/eller specialister på dessa romanska språk, exempelvis Laurent Gosselin (franska), Jacques Bres (franska), Jean-Pierre Desclés (franska), Odile Halmøy (franska), Georges Kleiber (franska), Marc Wilmet † (franska), Fernando Bermúdez (spanska), Gianluca Collela (italienska), Michele Prandi (italienska), Dan Nosell (katalanska), Isabel Margarida Duarte (portugisiska), Fátima Oliveira (portugisiska) och Thomas Johnen (portugisiska).

²⁰ Utforskandet av *KONDITIONALIS*-konstruktionen inleddes i ett av Vetenskapsrådet finansierat projekt, ”Modalitet, tempus och evidentialitet i modern franska” (2002–2004), i vilket Coco Norén var projektassistent. Redan under detta projekt utvidgade jag mina studier till andra romanska språk, vilket jag sedan fortsatte med som Akademiforskare (2005–2008) vid Kungl. Vitterhetsakademien (och Uppsala universitet) med medel från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Projektdoktorand var Ulf Hedbjörk, som hade till uppgift att studera de åtminstone delvis evidentiella franska verben *sembler* och *paraître*. Under ett antal år var jag medlem av ett internationellt forskarnätverk under ledning av Zlatka Guentchéva ägnat modalitet och evidentialitet, som bl.a. resulterade i volymen *Epistemic Modalities and Evidentiality in Cross-Linguistic Perspective* (Guentchéva 2018).

normeringsaktiviteter knutna till konstruktionerna (bl.a. Kronning 2013c, 2014a, 2015, 2018).

I en mer övergripande studie (Kronning 2007a) sätts dessa konstruktioner in i en undersökning av ett större antal epistemiska och evidentiella böjningsändelser, verb, hjälpverb, adjektiv, adverb och adverbiella fraser i fem romanska språk och i svenska, till exempel adverb och adverbiella fraser som franskans *peut-être* (< *peut* 'kan' + *être* 'vara'), italienskans *forse* (< lat. *forsit* 'kanske' < *fors* 'öde' + *sit* 'må vara'), spanskans *tal vez* (< *tal* 'sådan', *vez* 'tid') och *quizá/s!* (< *qui sabe?*, modern spanska *quién sabe?* 'vem vet?'), katalanskans *potser* (< *pot* 'kan' + *ser* 'vara'), portugisiskans *talvez* och *quicá* (företrädesvis i Brasilien), samt svenskans *kanske* och *kanhända*. I en annan studie (Kronning 2007b) jämförs franskans evidentiella KONDITIONALIS närmare med fyra hjälpverbskonstruktioner i svenskan – *lär*, *ska*, *lär ska* och *skulle* – som under bestämda förutsättningar motsvarar de franska evidentiella böjningsmorfemen.

”Hörsägenesevidentialitet” gränsar till diskurskonfigurationer som benämns ”direkt”, ”indirekt” (*Han sade att han skulle åka till Paris följande dag*) och ”fri indirekt anföring”, som ger en *representation* av ett oftast tänkt ”ursprungligt yttrande” (*Jag ska åka till Paris i morgon*). Hur TAM-morfem från det ”ursprungliga yttrandet” återges i dylika anföringsformer utreds i flera studier (bl.a. Kronning 2010, 2011), som bildar en brygga till de mest komplexa konstruktioner jag studerat, nämligen villkorskonstruktionerna, sannskyldiga symfonier av epistemiska stämmor!

På spaning efter utforskade fält inom konditionalitetsområdet började jag nämligen med att studera *om*-inledda villkorskonstruktioner i franska (*si*), italienska (*se*) och spanska (*si*). Mer precist studerade jag på vilket sätt den ”epistemiska attityd” de uttrycker – ”neutralt potentiell”, ”svagt potentiell” eller ”kontrafaktuell” – förmedlas i indirekt och fri indirekt anföring i förfluten tid (Kronning 2009, 2010).

Dessa studier kom med tiden att utvidgas till att omfatta alla villkorskonstruktioner (Kronning 2020a, 2021, under utg.), vare sig det är fråga om hypotaktiska (som de *om*-inledda konstruktionerna) eller parataktiska konstruktioner, och vare sig de förekommer i (fri) indirekt anföring i förfluten tid eller ej. Samtidigt kom studierna att inriktas alltmer på kontrafaktuella konstruktioner, särskilt sådana där tillgången till det som på franska kallas *mégadonnées* (och på engelska *big data*) skulle göra det möjligt att angripa tidigare empiriskt knappt studerade konstruktioner, vilket i sin tur skulle komma att kräva teoriutveckling. En sådan konstruktion (Kronning 2021) utgörs av en specifik, kontrafaktuell användning av IMPERFEKT INDIKATIV

i de romanska språken, som här exemplifieras med en fransk konstruktion ("konstrukt") (8):²¹

8. *Si le chauffeur n'était pas intervenu, il me tuait.*_{ImpfInd!}

'Om busschauffören inte hade ingripit, hade han/skulle han ha dödat mig.'

Bokstavligt: 'dödade han mig'.

Denna konstruktion, som i vissa romanska språk ansetts vara "expressiv" och/eller "talspråklig", krävde ånyo en koherent pluralism för att teoretiskt definiera *domäner* som "expressivitet", "axiologi" och "polyfoni" i ett kognitivt perspektiv. En polyfon analys av villkorskonstruktioner hade jag redan tidigare börjat utarbeta (bl.a. Kronning 2014b), men en konceptualisering av "expressivitet" och "axiologi" i förhållande till polyfoniteorin återstod att utarbeta.

Enligt Charles Bally (1926: 41) är inte "expressivitet" detsamma som "tout fait de langage associé à une émotion" ('alla språkliga företeelser förknippade med en känsla'), utan stammar från språkliga tecken "incorporés dans le système de la langue" ('inlemmade i det språkliga systemet'). Denna saussureanska definition kan ganska lätt, *mutatis mutandis*, "översättas" till den kognitiva grammatikens "konstruktioner" i deras egenskap av symboliska "form-betydelseförknippningar". Skillnaden är att Saussures språkliga tecken (*signe linguistique*) bara omfattar morfem och ord – men inte också fraser, satser och meningar – och att de saknar kognitiv status, åtminstone enligt den förhärskande saussureanska exegesen.

"Axiologi" behandlas av Gosselin (2010) som en typ av modaliteter: ett verb som *tuer* ('döda') i (8) betecknar något som är 'klandervärt' (och inte 'berömvärt') enligt institutioner som rättsväsende och kyrka och något som är 'oönskat' för den drabbade individen. I det senare fallet ('oönskat', och inte 'önskat') talar Gosselin om *modalités appréciatives*, vilka filosofer är benägna att innesluta i begreppet "axiologi" (Wright 1963). I min variant av polyfoniteorin (MPT) är konstruktionernas axiologiska värde inskrivet i rösternas "synpunkter" och "avsändare" och "mottagare" kan argumentera för eller emot "synpunkterna" i den utomkonstruktionella diskursen, något som det skulle vara intressant att jämföra med Ducrots radikalt argumentativa syn på språklig betydelse.

²¹ Termen "konstrukt" används om en fullt specificerad konstruktion utan schematiska subkonstruktioner. Sålunda är *Si P_{plqvpfInd} Q_{ImpfInd}* inte en "konstrukt", eftersom bara subordinatoren *Si* är fullt specificerad i denna "konstruktion". "Yttranden" är "konstrukter", men "konstrukter" är inte nödvändigtvis "yttranden".

Jag vill här föreslå att *konstruktionernas axiologiska och expressiva egenskaper* är inskrivna i det schematiska nätverkets noder. Dessa egenskaper står i relation till konstruktionernas variationella, främst diafasiska egenskaper, som också de, som jag föreslagit ovan (§ 6), är inskrivna i nätverkets noder. Den äldre kvinna som blivit angripen på en buss i (8) berättar om detta för sin dotter ("närhetskommunikation"). På grund av "aktionen" (*me tuer* 'döda mig') markerade negativa axiologiska värde ('klandervärt', 'önskat') använder hon en expressiv IMPERFEKT INDIKATIV-konstruktion (*il me tuait* 'han dödade mig = han skulle ha dödat mig'). Dessa relationer mellan diafasiska, axiologiska och expressiva egenskaper återspeglas av nätverkets aktiveringsmönster, som i högre eller lägre grad rutiniserat detta mönster.

När det gäller *metoder* använde jag mig redan från början i mina komparativa studier av både (bi- och multidirektionella) "kontrastiva översättningskorporusar" och av "jämförbara originalspråkskorporusar" (jfr Čermáková *et al.* 2021).

Den första typen av korpusar har fördelen att översättaren försöker återge samma betydelse i samma kontext som originalet, men har nackdelen att den översatta texten är påverkad just av att den är översatt. Översättningsforskaren, till skillnad från den kontrastive lingvisten, studerar detta: en översättning kan vara mer eller mindre källspråksinriktad (på franska *traduction sourcière*) eller målspråksinriktad (på franska *traduction cibliste*) och den kan i större eller mindre utsträckning vara ett uttryck för universella översättningstendenser: översättare är benägna att vara mer explicita i sina översättningar än originalet är och de är också mer benägna att normalisera språket i sina översättningar, vilket bland annat innebär att originalets diafasiska, diatopiska och diakroniska variation tenderar att återges ofullständigt eller helt utsuddas i översättningen. Hur borde exempelvis en översättare återge ett franskt yttrande som *Ce serait trop cool!* sagt av en sjuttonårig deltagare i en sångtävling som svar på frågan *Vad skulle ('potentiellt') det betyda för dig om du gick vidare i tävlingen?* Den potentiella konstruktionen *Ce serait X* är standardspråklig, men adverbet *trop* i betydelsen 'mycket' (i inte den standardspråkliga betydelsen 'alltför'), liksom adjektivet *cool*, är diakroniskt, diastratiskt och diafasiskt markerade: de stammar från 1970- och 1980-talen och uppfattas med allra största säkerhet även idag som tillhörande ett vardagligt ungdomsspråk. Översättaren skulle kunna välja *De ha're vatt fett najs!* eller *Det skulle vara jättekul!*

Den första översättningens potentiella konstruktion *De ha're vatt X* (*Det hade varit X* med betydelsen 'Det skulle vara X') är, till skillnad från originalets potentiella konstruktion, diastratiskt och diafasiskt starkt mar-

kerad, men det är svårt att datera denna konstruktion som mig vederligen inte funnit sin väg in i svenska grammatikor och den används inte bara av ungdomar, även om den kanske ofta förknippas med dem. Den innehåller förstärkningsordet *fett* och anglicismen *najs* också starkt förknippade med ungdomsspråket och som inte tas upp av svenska ordböcker (SAOL 2015, SO 2021).

Om denna översättning framstår som mer vardaglig än originalet, förefaller den andra översättningen mindre vardaglig än originalet. Den innehåller, förutom standardspråkets potentiella konstruktion *Det skulle vara X*, prefixet *jätte-*, belagt sedan 1800 (SO 2021), och adjektivet *kul*, belagt sedan 1911 (SO 2021), båda vardagliga, men inte (entydigt) förknippade med dagens ungdomsspråk.

I en översättningsvetenskaplig studie (Kronning 2017), som har övervägande litteraturvetenskaplig relevans och därmed på det hela taget saknar betydelse för den kontrastive lingvisten, undersöker jag vissa aspekter av Marcel Prousts roman *À la recherche du temps perdu* i översättningar till sju germanska och fem romanska språk.

För den som använder sig av ”jämförbara originalspråskorpusar” ligger problemet i att tillse att korpusarna verkligen är jämförbara, vilket vanligen åstadkoms genom att se till att korpusarna representerar samma ”genre” eller ”diskurstradition” (Kabatek 2018). Detta är dock inte oproblemiskt: när vi tar till orda eller tar till pennan gör vi det alltid i en viss genre, men det går inte att upprätta en fördefinierad lista på genrer (låt vara att vissa genrer har kulturellt vedertagna beteckningar). Genrer kan dessutom definieras på vilken specificitetsnivå som helst. Ett sätt att specificera genredimensionerna är att klassificera dem, som föreslagits av Koch & Oesterreicher (2011), på en skala mellan ”närhets- och avståndskommunikation” med hjälp av nio parametrar (bland annat ”privat eller offentlig kommunikation”, ”talarna/skribenterna/mottagarna känner varandra eller ej”, ”hög eller låg grad av situationell förankring”, ”spontan eller förberedd kommunikation”). Operationaliseringen av dessa parametrar är dock långt ifrån oproblemisk.

Av lätt insedda skäl är språktypologin ofta behäftad med bristande precision och oundviklig reduktionism. En reduktionistisk begränsning, sannolikt betingad av metodiska skäl, som språktypologin ofta ålagt sig är att bara studera obligatoriska grammatiska uttryck. De romanska språkens evidentiella bruk av TAM-morfologi (exempelvis böjningsändelsen KONDITONALIS) är inte obligatoriskt, eftersom talaren inte måste använda KONDITONALIS varje gång han eller hon påstår något som bygger på att han eller hon fått informationen från någon annan eller andra. Användningen av KONDITONALIS sägs därför vara en ”evidentiell stra-

tegi” (Aikhenvald 2004, 2021), en term som lätt för tankarna till lexikala konstruktioner som engelskans *I hear, I feel, I smell, they say, reportedly* som är några av det mycket stora antal ”strategier” som används i stället för tibetanska språks obligatoriska grammatiska evidentialitetsmorfer, vilket Éric Mélaç (2014) visat i sin avhandling som bygger på ”jämförbara originalspråkskorpusar”. Många anser numera i likhet med mig att det är viktigt att närmare bestämma vilken position på skalan mellan lexikala och grammatiska konstruktioner som evidentiella konstruktioner intar i språk där de evidentiella konstruktionerna inte är obligatoriska. Sålunda utgör det evidentiella bruket av böjningsmorferet KONDITIONALIS i de romanska språken ett mer grammatiskt uttryck för evidentialitet än de lexikala och mindre grammatiska ”strategier” som används i germanska språk som engelska och svenska.

Inte sällan kan typologiska data vara upplysande genom att påvisa förekomsten av språkliga företeelser som i förstone inte verkar förekomma i de för tillfället studerade språken: ”comparative linguistics is [...] valuable for heuristic purposes” (Haspelmath 2020: 357).

Denna heuristiska funktion hos jämförande språkforskning och språktypologi visade sig vara relevant för den i den ovannämnda studien (Kronning 2009) undersökta typ av konditionala satsfogningar i franska, spanska och italienska som återger dessa satsfogningar i (fri) indirekt anföring i förfluten tid.

I normalfallet när villkorskonstruktionen *inte* återges i (fri) indirekt anföring i förfluten tid bidrar TAM-morfologin i de romanska språken i de prototypiskt ”tvåsatsiga” villkorskonstruktionerna (”protasis”, *P*, och ”apodosis”, *Q*) i hög grad till att uttrycka talarens ”epistemiska attityder” gentemot dessa satser, även om det inte råder ett enkelt ett-till-ett-förhållande mellan epistemisk attityd och TAM-morfologi. Det visade sig däremot att när villkorskonstruktionerna förmedlas i (fri) indirekt anföring i förfluten tid skiljer sig de romanska språken starkt åt sinsemellan – åtminstone vad gäller standardspråkets kanoniska konstruktioner –, i så motto att TAM-morfologins möjlighet att uttrycka de olika epistemiska attityderna *neutraliserats helt* i italienskan, *inte alls* i spanskan, och *bara delvis* i franskan.²² Så oavsett om det ”ursprungliga yttrandet” är ”neutralt potentiellt” (‘Om hon gifter sig, kommer hon att få det bättre än alla andra’), ”svagt potentiellt” (‘Om hon gifte sig, skulle hon få det bättre än alla andra’) eller ”kontrafaktuell” (‘Om hon hade gift sig, skulle hon ha

²² I en opublicerad monografi, *Constructions conditionnelles et expression de l’attitude épistémique du locuteur dans le discours indirect (libre) en français, en italien et en espagnol*, behandlar jag de olika neutraliseringsgraderna också hos de icke-kanoniska villkorskonstruktionerna.

fått det bättre än alla andra') återges det av en och samma italienska konstruktion: *Mario ha detto che se si fosse sposata sarebbe stata meglio di tutti* (bokstavligt: 'Mario sade att om hon hade gift sig skulle hon ha fått det bättre än alla andra'). Den epistemiska attityden är med andra ord helt neutraliserad. Italienskan liknar i detta fall östasiatiska språk som japanska och kinesiska, vilka – generellt sett – saknar TAM-morfologi för att uttrycka epistemisk attityd i villkorskonstruktioner (Akatsuka 1985), varför språkbrukarna är hänvisade till vad jag här kommer att kalla "pragmatiska strategier" för att bestämma epistemisk attityd i dessa språk. Detta gjorde det möjligt för mig att analysera hur motsvarande "strategier" fungerar i italienskan. Vilka "pragmatiska strategier" måste italienare använda för att bestämma "epistemisk attityd" i (9), där denna attityd är potentiell (10) och inte kontrafaktuell (11)?

9. – *Tu mi hai ingannata quando hai detto que tutto si sarebbe aggristato se non t'avessi taciuto nulla. Io mi sono fidata, non sospetto mai dei tranelli, io.*

Bokstavligt: 'Du_{Mario} lurade mig_{Maria} när du_{Mario} sade att *allt skulle ha ordnat sig om jag_{Maria} hade sagt allt* (om jag inte förtigit något för dig). Jag_{Maria} litade på dig_{Mario}, jag_{Maria} anar aldrig ugglor i mossen, jag.'

10. T1 [potentiellt, "löfte"]: 'Allt kommer att ordna sig om du_{Maria} säger allt.'
11. T1 *[kontrafaktuellt, "förebråelse"]: 'Allt hade ordnat sig om du_{Maria} hade sagt allt.'

Den mottagare som ska bestämma de epistemiska attityderna hos protasis (*se*-satsen) och apodosis (huvudsatsen) som förmedlas i denna villkorskonstruktion (9) måste undersöka avsändarens (Mario) och mottagarens (Maria) "epistemiska tillstånd" i *det förflutna yttrandeögonblicket*, närmare bestämt huruvida de båda "aktionernas" ('Maria-säga-allt', 'allt-ordna-sig') sanningsvärde i detta "tillstånd" var "okänt" eller "känt". I det förra fallet (10) var de epistemiska attityderna *potentiella*: Mario och Maria *visste inte* huruvida allt skulle komma att ordna sig *om* Maria sade allt: just därför förblev det möjligt. I det senare fallet (11) var attityderna *kontrafaktuella*: Mario och Maria *visste* att allt *inte* skulle komma att ordna sig *om* Maria hade sagt allt – det var inte längre möjligt. Det framgår av kontexten ("Du lurade mig", "jag litade på dig, jag anar aldrig ugglor i mossen") att Maria i det förflutna yttrandeögonblicket *inte visste* huruvida "aktionerna" skulle komma att förverkligas eller ej, varför de epistemiska attityderna i det "ursprungliga yttrandet" är potentiella. Det framgår dess-

utom att avsändarens (Mario) avsikt var att ge ett ”villkorligt löfte” som skulle göra tjänst som en ”indirekt uppmaning” (10) – avsikten var *inte* att med en kontrafaktuell konstruktion uttala en ”förebåelse” (11).

Detta exempel på den komparativa lingvistikens heuristiska värde aktualiserar mer allmänt det förhållandet att språktypologins metoder – som i och för sig alltid diskuterats – särskilt under senare år har börjat sättas under lupp, vilket exempelvis utgivandet av en ny tidskrift, *Linguistic Typology at the Crossroads*, från och med 2021 vittnar om. En diskussion har förts bland typologer om hur ”komparativa begrepp” (till exempel ”perfekt” och ”aorist”) bör definieras. Allmänt brukar man anse att när kategorier som ”perfekt” och ”aorist” används om ett enskilt språk har de en specifik, språkintern definition. När de däremot används som ”komparativa begrepp” för att karaktärisera grammatiska kategorier i ett typologiskt urval av språk utgör de, enligt Martin Haspelmath (2016), *inted discoveries*, utan *instruments for discoveries*, något som jag tolkar som en beskrivning av en vanlig typologisk praktik. Östen Dahl (2016) anser däremot att ”komparativa begrepp” är ”generaliserande begrepp”, som bygger på en analys av språkspecifika kategorier och sålunda kan sägas vara ”upptäckter” i en *bottom-up typology*. Ett sådant tillvägagångssätt visar emellertid enligt Dahl att det inte finns någon skarp gräns mellan det som är språkspecifikt och det som gäller mellanspråkligt (*cross-linguistically*) och att det inte finns någon skarp gräns mellan olika närliggande grammatiska kategorier, vare sig inomspråkligt eller mellanspråkligt.

Med utgångspunkt från denna diskussion ska jag här i korthet granska den analys av *devoir*+INFINITIV som aletisk ”futurum-omskrivning” som jag framlade i en artikel och i min avhandling (Kronning 1993, 1996) för att visa att det inte finns någon skarp gräns mellan närliggande grammatiska kategorier.

Enligt Huots (1974) ovannämnda definition (§ 6) är betydelsen hos epistemiskt *devoir* såväl ”sannolikhet” som ”framtid”, med tillägget att när det gäller ”framtid” rör det sig om en ”osäkerhet förbunden med framtiden”. Denna analys är problematisk, vilket jag försökte visa i avhandlingen, bland annat därför att den aletiska ”futurum-omskrivningen” (A-FUT) (12) inte har samma syntaktiska och prosodiska egenskaper som det på en gång modalt ”sannolikhetsbeteckande” och evidentiellt ”slutsatsbetecknande”, epistemiska *devoir* (E) (13):

12. Emmanuel Macron **doit**_{A-FUT} **arriver** dans la soirée de samedi en Polynésie française. (francetvinfo.fr, 2021.07.24) – Emmanuel Macron ***le doit**_{A-FUT} (**le doit**_D).

'Emmanuel Macron ska ankomma till franska Polynesien under lördagskvällen'.

13. *Marion est si pâle. Elle doit_E avoir peur. – Marion *le doit_E (le doit_D).*

'Marie är så blek. Hon måste vara rädd.'

14. *Quand Emmanuel Macron doit_{A-FUT} -il (*doit_E -il) arriver en Polynésie française?*

'När ska Emmanuel Macron ankomma till franska Polynesien?'

Såväl den aletiska "futurum-omskrivningen" (12) som det "sannolikhets- och slutsatsbetecknande" epistemiska *devoir* (13) är oförenliga – till skillnad från den deontiska tolkningen av *devoir* (D)²³ – med den genom pronominalisering av infinitivfrasen (*le* 'det') åstadkomna fokaliseringen (det prosodiska framhävandet) av *devoir*. Däremot är bara den aletiska "futurum-omskrivningen", men inte epistemiskt *devoir*, förenlig med en frågeordsfråga (14), där frågan gäller tidpunkten för en redan försanthållen ("presupponerad") "aktion" ('Macrons ankomst till franska Polynesien'), som således inte framställs som blott "sannolik".

I kognitivt semantiska termer analyserade jag dessa syntaktiska och prosodiska egenskaper sålunda: *devoir* som "futurum-omskrivning" betecknar att 'Macrons ankomst' (12) kommer av vara sann i alla möjliga världar efter nupunkten i ett *begränsat modalt universum*, en "idealiserad kognitiv modell", som utgör ett "scenario" för ett "officiellt besök". I ett *vidare modalt universum*, oberoende av det universum som *devoir* aktualiserar i "futurum-omskrivningen" i (12) är det naturligtvis inte nödvändigt sant att Macron kommer att anlända till franska Polynesien under söndagskvällen. Ett dylikt "officiellt besök" är resultatet av en "överenskommelse" som parterna är förpliktade att hålla sig till, varför jag ansåg att denna tempusomskrivning har "deontiska overtoner". Vad jag inte då tog i beaktande i min analys är att överenskommelsens parter vid ett "officiellt besök" kommunicerar (delar av) överenskommelsen till allmänheten. Informationen som förmedlas av journalisten i (12) har alltså "lånats från andra": denna användning av *devoir* kan alltså också tolkas som evidentiell ("hörsägen").

I en artikel publicerad ett decennium efter avhandlingen tolkade jag den just som ett uttryck för denna typ av evidentialitet ("hörsägen") när jag jämförde denna konstruktion med det svenska hjälpverbet *ska* (Kronning 2007b: 292–296). Detta är alltså ännu ett exempel på hur jämförande

²³ Den deontiska tolkningen i (12) och (13) kräver särskilda kontexter – (12): 'Macron måste ankomma till franska Polynesien under söndagskvällen /för att hindra en allvarlig konflikt/; (13): En filmregissör: 'Hon måste vara rädd /i den här scenen/.'

språkvetenskap kan fungera heuristiskt. Jacques Bres har också nyligen kategoriserat denna *devoir*-konstruktion som evidentiell.²⁴

Men är detta den enda betydelsen hos denna användning av *devoir*? Hur ska i så fall denna användnings samtidigt närvarande modala, temporala och aspektuella betydelser betraktas? Utgör kanske den evidentiella betydelsen bara semantiska ”övertoner” eller är den som Bres verkar mena den enda betydelsen? Borde en typolog beskriva detta bruk som en ”evidentiell strategi”? Finns motsvarande användning av ”kognater” (etymologiska motsvarigheter) till *devoir* såsom italienskans *dovere*, spanskans *deber*, katalanskans och occitanskans *deure* och portugisiskans *deber* (rumänska saknar ”kognat”)?

Hittills har jag inte studerat *devoir* i ett komparativt romanskt perspektiv. Användningen av den katalanska ”kognaten” *deure* varierar åtminstone diastratiskt och diakroniskt, samtidigt som inflytande från språkkontakt med spanska inte kan uteslutas. I äldre katalanska (1200–1600) användes *deure* främst deontiskt, samtidigt som den epistemiska användningen växer fram under denna period och användningen som ”futurum-omskrivning” inte var helt obetydlig, men den avklingade under 1500-talet (Sentí 2015). Dessutom anses ofta katalanska vara ett *bridge language*, en bro mellan gallo- och iberoromanska språk och varieteter (Ledgeway & Maiden 2016: 63). I det moderna språket används *deure* allmänt epistemiskt (15), men i princip inte deontiskt (16) eller som ”futurum-omskrivning” (17) (Gavarró & Laca 2002: § 23), vilket inte heller den katalanska ”kognatkonstruktionen” till franskans *aller*-omskrivning – *anar*-omskrivningen – gör, då den inte är en ”futurum-omskrivning”, utan är en perfektiv dåtidsomskrivning som lokaliserar ”aktionen” före den innevarande dagen (18):

15. FRANSKA: *Elle doit avoir plus de soixante ans.* – KATALANSKA: *Deu tenir més de seixanta anys.*
'Hon måste vara mer än sextio år gammal.'
16. FRANSKA: *Tu dois travailler davantage.* – KATALANSKA: *Has de treballar més.*
'Du måste arbeta mer'
17. FRANSKA: *Il doit commencer bientôt.* – KATALANSKA: *Començarà ben aviat.*
'Han ska börja snart'
18. KATALANSKA: *Van arribar ahir a les vuit.* – FRANSKA: *Ils sont arrivés hier à huit heures.*
'De kom fram igår klockan åtta.'

²⁴ I ett opublicerat föredrag som han framförde vid en konferens om *Evidentiality and Modality* (6–7 juni 2021) i Montpellier.

I den mån som *devoir* och dess romanska ”kognater” har samma eller liknande modala, temporala, aspektuella och evidentiella betydelseingredienser, vilken relativ vikt ska de olika ingredienserna i så fall tillskrivas?

Utifrån dessa franska (12–14) och katalanska (15–18) exempel, är det lätt att inse att det ofta inte finns fasta gränser mellan grammatiska kategorier i ett språk eller mellanspråkligt och att typologen har en mycket svår uppgift. Inte blir det lättare när man betänker att språk hela tiden befinner sig i en dynamisk process av variation och av kontakt med andra språk och varieteter. För att ”komparativa begrepp” ska bli *instruments of discoveries* måste grammatiska konstruktioner bland annat sättas in i sina paradigmatiska sammanhang, både inomspråkligt och mellanspråkligt. I såväl strukturalistiska som kognitiva teorier är grammatiska konstruktioner organiserade i paradigm (§ 5).

Det paradigm som *devoir* som ”futurum-omskrivning” i franskan (12, här upprepad som 19) ingår i, omfattar i första hand följande konstruktioner (20–23):

19. *DEVOIR*-OMSKRIVNING – PRESENS AV *DEVOIR*+INFINITIV: **doit arriver**.

Emmanuel Macron doit arriver dans la soirée de samedi en Polynésie française.

’Emmanuel Macron ska ankomma till franska Polynesian under lördagskvällen.’

20. PRESENS: **arrive**.

Matteo Guendouzi, le milieu de terrain d’Arsenal, est déjà arrivé à Marseille! Le gardien Pau Lopez arrive dans la soirée! (lephocean.fr, 2021.07.04)

’Arsenals mittfältare Matteo Guendouzi har redan kommit fram till Marseille! Målvakten Pau Lopez ankommer under kvällen.’

21. *ALLER*-OMSKRIVNING – PRESENS AV *ALLER*+INFINITIV: **va arriver**.

« *Un autre bateau va arriver dans la soirée de samedi (...) D’ici lundi, le marché commencera à être approvisionné* », a assuré *Ignace Saint Fleur vendredi après-midi*. (lepoint.fr, 2019.06.04)

’En båt till ankommer under lördagskvällen (...) Tills på måndag kommer marknaden att börja förses med livsmedel” försäkrade Ignace Saint Fleur på fredagseftermiddagen.’

22. FUTURUM – VERBSTAM+BÖJNINGSSÄNDELSEN –*ra*: **arrivera**.

La présidente du Chili arrivera dans la soirée de jeudi à Pretoria où elle s’entretiendra avec le président Jacob Zuma avant de se rendre au Mozambique et en Angola, deux pays dotés de vastes

réerves de gaz et de pétrole qui intéressent le Chili. (lepoint.fr, 2014.08.07)

'Chiles president kommer att ankomma till Pretoria under torsdagskvällen där hon kommer att samtala med president Jacob Zuma före avfärden till Moçambique och Angola, två länder som har stora gas- och oljetillgångar som intresserar Chile.'

23. *DEVOIR*-OMSKRIVNING I KONDITIONALIS – VERBSTAM *DEV*+BÖJNINGSSÄNDELSEN –*rait: devrait arriver.*

Pau Lopez, le gardien de but de la Roma, devrait également rejoindre Marseille dans la soirée. (lephocean.fr, 2021.07.04)

'Romas målvakt Pau Lopez ska också om allt går som förväntat ankomma till Marseille under kvällen.'

Dessa konstruktioner har det gemensamt att de lokaliserar "aktionen" ('detta att ankomma') efter talarens nupunkt: detta är konstruktionernas *temporal* funktion. Att 'ankomma' är en "aktion" som förutsätter en förflyttning från en utgångspunkt till ett mål, och som anger 'övergången från denna förflyttnings slutfas till måldomänen' (*Polynésie française*, 19; *Marseille*, 20, 23; *Pretoria*, 22). Konstruktionernas *aspektuella* funktioner kan beskrivas så här: i presens (20) och i *aller*-omskrivningen (21) inbegrips förflyttningsfasen i "aktionen". I det senare fallet (21) ses förflyttningens fasen som en "förberedande fas" till övergången från förflyttningens slutfas till måldomänen. När det gäller *devoir* som "futurum-omskrivning" (19) aktualiseras det begränsade modala universumet i nupunkten och övergången från förflyttningens slutfas till måldomänen lokaliseras efter nupunkten i detta modala universum. Denna konstruktionella betydelse modifieras när *devoir* sätts i konditionalis (23) och blir beroende av ett underförstått villkor: 'om allt går som förväntat'. Morfologiskt futurum (22) anger till skillnad från övriga konstruktioner i paradigmet ett brott mellan talarens nupunkt och den framtida övergången från förflyttningens slutfas till måldomänen, vilket gör att "aktionen" ses utifrån.

Alla dessa exempel (19–23), som betecknar en "aktion" (*arriver*, *rejoindre*) innebärande en framtida övergång från en förflyttningens slutfas till dess måldomän, är hämtade från samma *diskursgenre*: "journalistisk nyhetsrapportering". Denna genre aktualiserar i sig idealiserade kognitiva modeller som är scenarier för exempelvis "spelarövergångar i fotbollsvärlden" (20, 23), "hjälpinsatser i ett katastrofdrabbat område" (21) och "officiella besök" (19, 22). Av genren följer också att informationen är förmedlad till journalisten från hans källor som kan vara ett pressmeddelande eller en presskonferens till exempel, men när det gäller de i paradigmet ingående konstruktionerna är det endast *devoir* som "futurum-omskrivning"

som anger att den framtida ”aktionen” (’ankomsten’) är nödvändigt sann i ett begränsat modalt universum som en följd av en överenskommelse som kommunicerats direkt eller indirekt till omvärlden av överenskommelsens parter (eller åtminstone av den ena av dessa parter). Detta betyder att det inte i första hand är den temporala eller aspektuella betydelsen hos *devoir* som ”futurum-omskrivning” som får journalisten att välja denna omskrivning, utan dess modala (aletiska och deontiska) och evidentiella (”hörsägen”) betydelser. Det förblir dock svårt att avgöra vilken den relativa vikten hos de olika betydelseingredienserna är hos denna konstruktion, men det kan svårligen förnekas att den fungerar som en evidentiell ”futurum-omskrivning”.²⁵

Denna diskussion av några svårigheter att bestämma vilken grammatisk kategori eller vilka grammatiska kategorier som *devoir* i den konstruktion som traditionellt ansetts vara en ”futurum-omskrivning” tillhör har förhoppningsvis visat riskerna för felsteg och reduktionism i den inom- och mellanspråkliga analysen.

8. SLUTORD

Mitt språkvetenskapliga *credo* är varken originellt eller avsett att tillmätas normativt värde. Det är på intet sätt ett ”manifest” (§ 1). Det enda jag har haft för avsikt att förmedla är min övertygelse om att en koherent teoriomän- och metodpluralism är en värdefull utgångspunkt för språkforskning (§ 6), att jämförande romansk språkforskning har ett särskilt värde (§ 7), som riskerar att helt försvinna i Sverige, att språket och språken är synnerligen mångfacetterade företeelser (§ 4) och att därför alltför slutna och reduktionistiska forskningsparadigm ofta kan vara till förfång för språkvetenskapen (§ 5).

Det är ett vetenskapshistoriskt och vetenskapssociologiskt faktum att det mesta som publiceras inom skilda vetenskaper med tiden kan liknas vid det som för Marcel Proust var en enskild boks öde: att vara ”blott en vidsträckt kyrkogård där det på de flesta gravstenarna inte längre går att läsa de bortnötta namnen”. Men vetenskap är nödvändig i varje tid och forskaren skriver in sig i en historia, som jag skriver in mig i studiet av de romanska språkens historia vid Uppsala universitet (§ 3) och i den inter-

²⁵ Här går jag inte in på de ”futurum-omskrivningar” där *devoir* står i IMPERFEKT eller där det modala universumet inte är ett scenario som har sitt ursprung i en ”överenskommelse” och därmed inte kan ha några ”deontiska övertoner”: det är fallet exempelvis när universumet i fråga är resultatet av en ”väderprognos” som kommuniceras (direkt eller indirekt) till andra av meteorologen, som i *Le temps doit_{A-FUT} s’améliorer demain /d’après les prévisions météorologiques/* (’Vädret ska bli bättre i morgon /enligt väderprognosen/’).

nationella romanistikens och lingvistikens historia, vilket skänker forskarens mödor mening. Dessutom om konjunkturen är gunstig är det inte helt uteslutet att hans eller hennes mödor kan komma att väckas till liv igen.

Ännu läses och citeras dock min forskning och det är min förhoppning att jag även framgent, i det nya skede av den akademiska banan som emeriteringens övergångsrit inleder (§ 2), ska kunna i någon mån bidra till forskningsmiljön vid min institution och till den internationella språkforskningen.

BIBLIOGRAFISKA REFERENSER

- Abeillé, Anne & Godard, Danièle (eds), 2021, *Grande Grammaire du Français (GCF)*, I-II, Arles: Actes Sud.
- Aikhenvald, Alexandra, 2004, *Evidentiality*, Oxford: OUP.
- Aikhenvald, Alexandra, 2021 [2011], “The Grammaticalization of Evidentiality”. In: Heine, B. & Narrog, H. (eds), *The Oxford Handbook of Grammaticalization*, Oxford: OUP, 605–613.
- Akatsuka, Noriko, 1985, “Conditionals and the Epistemic Scale”, *Language* 61:3, 625–639.
- Auger, Julie, 1990, *Les structures impersonnelles et l’alternance des modes en subordonnée dans le français parlé de Québec*, thèse, Québec: Centre international de recherche en aménagement linguistique.
- Bally, Charles, 1926, *Le langage et la vie*, Paris: Payot.
- Behe, Louise, Carel, Marion, Denuc, Corentin & Machado, Julio Cesar (eds), 2021, *Cours de sémantique argumentative*, São Carlos: Pedro & João Editores.
- Carlsson, Lennart, 1969, « Plaidoyer pour l’analyse sémantique », *Studia Neophilologica* XLI, 1, 3–12.
- Carlsson, Lennart, 1976, « L’étude des langues romanes depuis 1890 ». In: *Faculty of Arts. Linguistics and Philology, Uppsala University 500 Years* 6, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 89–98.
- Čermáková, Anna, Oksefjell Ebeling, Signe, Levin, Magnus & Ström Herold, Jenny (eds), 2021, *Analysing Complex Contrastive Data*, *Bergen Language and Linguistics Studies* 11, 1.
- Colleman, Timothy, Brisard, Frank, De Witt, Astrid, Enghels, Renata, Koutsoukos, Nikos, Mortelmans, Tanja & Sansiñena, María Sol (eds), 2020, *The Wealth and Breadth of Construction-Based Research*, *Belgian Journal of Linguistics* 34, Benjamins.
- Dahl, Östen, 2016, “Thoughts on language-specific and crosslinguistic entities”, *Linguistic Typology* 20: 2, 427–437.
- Dendale, Patrick, 1994, « Devoir évidentiel, marqueur modal ou évidentiel? », *Langue française* 102, 24–40.
- Ducrot, Oswald, 1984, *Le dire et le dit*, Paris: Minuit.
- Ducrot, Oswald, 2013, « L’analyse du mot ‘porte’ ». In: Behe, L. *et al.* (eds), 2021, 57–63.

- Engwall, Gunnel, Larsson Ringqvist, Eva, Sundell, Lars-Göran & Söhrman, Ingmar, under förberedande, *Romanska språk vid svenska universitet över tid*.
- Gavarró, Ana & Laca, Brenda, 2002, "Les perífrasis temporals, aspectuals i modals". In: Solà, J., Lloret, M. R., Mascaró, J. & Pérez Saldanya, M. (eds), *Gramàtic del català contemporani*, Vol. III, Barcelona: Empúries, 2663–2726.
- Glessgen, Martin-Dietrich, 2012, *Linguistique romane*, Armand Collin.
- Gosselin, Laurent, 2010, *Les modalités en français. La validation des représentations*, Amsterdam & New York: Rodopi.
- Gosselin, Laurent, 2021, *Aspect et formes verbales en français*, Paris: Classiques Garnier.
- Guentchéva, Zlatka (ed.), 2018, *Epistemic Modalities and Evidentiality in Cross-Linguistic Perspective*, Berlin/Boston: De Gruyter Mouton.
- Gärdenfors, Peter, 2000, *Conceptual Spaces: The Geometry of Thought*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Haspelmath, Martin, 2016, "The challenge of making language description and language comparison mutually beneficial", *Linguistic Typology* 20: 2, 299–301.
- Haspelmath, Martin, 2020, "The structural uniqueness of languages and the value of comparison for language description", *Asian Languages and Linguistics* 1:2, 346–366.
- Huot, Hélène, 1974, *Le verbe DEVOIR*, Paris: Klincksieck.
- Kabatek, Johannes, 2018, *Lingüística coseriana, lingüística histórica, tradiciones discursivas*, Frankfurt am Main: Vervuert.
- Klum, Arne, 1969, *Nya franska stilar för universitetsstudiet*, 2:a uppl., Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Koch, Peter & Oesterreicher, Wulf, 2011, *La lengua hablada en la Romania: español, francés, italiano*, Madrid: Gredios.
- Kronning, Hans, 1989, « Modalité, causation et argumentation. Les conjonctions causales *parce que / car / puisque* et l'interprétation du verbe modal *devoir* ». In: Lorenzo Renzi *et al.* (eds), *Actas do XIX Congresso Internacional de Lingüística e Filología Románicas*, I, Universidade de Santiago de Compostela, 799–812.
- Kronning, Hans, 1990, « Modalité et diachronie: du déontique à l'épistémique. L'évolution sémantique de *debere/devoir* », *Actes du XIe Congrès des Romanistes Scandinaves*, Trondheim, 301–312.
- Kronning, Hans, 1993, « Modalité et temps: '*devoir* + infinitif' périphrase du futur ». In: Boysen, G. (ed.), *Actes du XIIe Congrès des Romanistes Scandinaves*, Vol. I, Aalborg: Aalborg University Press, 283–295.
- Kronning, Hans, 1996, *Modalité, cognition et polysémie: sémantique du verbe modal 'devoir'*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, *Studia Romanica Upsaliensia* 54.
- Kronning, Hans, 2002, "Kunskapens källa i språket. Om modalitet och evidentialitet i svenska, franska och tuyuca". In: Bartning, I. *et al.* (eds), *Mélanges publiés en hommage à Gunnel Engwall*, Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis, *Romanica Stockholmiensia* 20, 227–232.
- Kronning, Hans, 2003a, « Auxiliarité, énonciation et rhématicité », *Cahiers Chronos* 11, 231–249.

- Kronning, Hans, 2003b, « Modalité et évidentialité ». In: Birkelund, M., Boysen, G. & Kjærsgaard, P. S. (eds), *Aspects de la Modalité*, Tübingen: Niemeyer, 131–151.
- Kronning, Hans, 2004, "Kunskapens källa och kunskapens styrka. Epistemisk konditionalis i franskan som ett evidentiellt och modalt uttryck", *Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala*, Årsbok 2002, 43–123.
- Kronning, Hans, 2006, "Franska språket i världen och i Uppsala", *Språkröret* 6, 1–3.
- Kronning, Hans, 2007a, "Om epistemiska uttryck i de romanska språken". In: *Kungl. Vetenskaps-Societeten i Uppsala*, Årsbok 2006, Uppsala 2007, 107–141.
- Kronning, Hans, 2007b, « Les auxiliaires médiatifs en suédois à la lumière du conditionnel épistémique et du futur aléthique du français. » In: Begioni, L. et Muller, C. (eds), *Problèmes de sémantique et de syntaxe. Hommage à André Rousseau*, Lille: Éditions du conseil scientifique de l'Université Charles de Gaule – Lille III, 287–309.
- Kronning, Hans, 2009, « Constructions conditionnelles et attitudes épistémiques en français, en italien et en espagnol », *Syntaxe & Sémantique* 10, 13–32.
- Kronning, Hans, 2010, « Prise en charge épistémique et non-concordance des temps dans le discours indirect (libre) en français, en italien et en espagnol ». In: Eriksson, O. (ed.), *Langues et textes en contraste*, Paris: Sens Public, Les Cahiers 13-14, 19–33.
- Kronning, Hans, 2011, « La médiation des temps verbaux dans le discours indirect et indirect libre ». In: Neveu, F., Blumenthal, P. & Le Querler, N. (eds), *Au commencement était le verbe. Syntaxe, sémantique et cognition. Mélanges en l'honneur du Professeur Jacques François*, Berne: Peter Lang, 273–298.
- Kronning, Hans, 2013a, « Ducrot et Wittgenstein: le 'dit', le 'montré' et le *logos apophantikos* ». In: Sullet-Nylander, F., Engel, H. & Engwall, G. (eds), *La linguistique dans tous les sens*, Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Konferenser 80, 165–167.
- Kronning, Hans, 2013b, « Monstration, véridiction et polyphonie ». In: Chanay, H. de, Colas-Blaise, M. & Le Guern, O. (eds), *Dire / Montrer. Au cœur du sens*, Chambéry: Université de Savoie, Coll. Langages, 93–115.
- Kronning, Hans, 2013c, "Il condizionale epistemico di 'attribuzione' in italiano", *La lingua italiana. Storia, strutture, testi* XI, 125–142.
- Kronning, Hans, 2014a, « Pour une linguistique contrastive variationnelle: le conditionnel épistémique d'«emprunt» en français, en italien et en espagnol », In: Helland, H. P. & Mecklenborg Salvesen, C. (eds), *Affaire(s) de grammaire. Mélanges à Marianne Hobæk Haff à l'occasion de ses soixante-cinq ans*, Oslo: Novus, 67–90.
- Kronning, Hans, 2014b, « La théorie modale de la polyphonie et les constructions conditionnelles prédictives en *si* », *Langages*, 193, 17–31.
- Kronning, Hans, 2015, "El condicional epistemico de 'atribución' en francés, en italiano y en español: aspectos diafásicos, diatópicos y diacrónicos." In: Lindchow, J. & Jeppesen Kragh, K., *Les variations diasystématiques dans les langues romanes et leurs interdépendances*, Strasbourg: Éditions de linguistique et de philologie, 507–518.

- Kronning, Hans, 2017, "Att översätta Proust till romanska språk – titel, incipit och excipit." In: Castro, A. & Granvik, A. (eds), *Språkens magi. Festskrift för Ingmar Söhrman*, 117–129.
- Kronning, Hans, 2018, "Epistemic modality and evidentiality in Romance: the Reportive Conditional. Semantics and Variation." In: Guentchéva, Z. (ed.), 2018, 69–130.
- Kronning, Hans, 2020a, "Mot nya djärva mål i den jämförande språkvetenskapen. Komparativ romanistik som disciplin och forskningsgemenskap – villkorskonstruktioner i franska, italienska och spanska." In: Romeborn, A. & Bladh, E. (eds), 2020, 113–144.
- Kronning, Hans, 2020b, « Kerstin Jonasson (1941–2021) », *Langue française* 2020/1, 205, 139–141.
- Kronning, Hans, 2021, « Conditionnalité et expressivité. L'imparfait contrefactuel en français, en italien et en espagnol. Aspects sémantiques et variationnels ». In: Schøsler, L., Härmä, J. & Lindschouw, J. (eds), *Actes du XXIXe Congrès international de linguistique et de philologie romanes*, Copenhague 1–6 juillet 2019, Vol. 1, Conférences plénières, Strasbourg: Éditions de linguistique et de philologie, 41–63.
- Kronning, Hans, under utg., "Quantifiers of Factual Proximity and Counterfactuality in Spanish and other Romance languages: *Un paso más y me mataba/habría matado*" In: Rodríguez Rosique, Susana and Antolí Martínez, Jordi M. (eds), *Verb and Context*, Benjamins.
- Lakoff, George, 1987, *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald, W., 1987, *Foundations of Cognitive Grammar, Vol. 1: Theoretical Prerequisites*, Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald, W., 2008, *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*, Oxford: OUP.
- Ledgeway, Adam & Maiden, Martin (eds), 2016, *The Oxford Guide to the Romance Languages*, Oxford: OUP.
- Mélaç, Eric, 2014, *L'évidentialité en anglais. Approche contrastive à partir d'un corpus anglais-tibétain*, thèse, Université de Sorbonne Nouvelle – Paris 3.
- Moeschler, Jacques, 2019, « Mon tout dernier cours: la pragmatique demain », *Nouveaux cahiers de linguistique française* 33, 4, 397–421.
- Noreen, Adolf, 1904, *Vårt språk*, V, Lund: Gleerups.
- Norén, Coco, 1999, *Reformulation et conversation. De la sémantique du topos aux fonctions interactionnelles*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Romanica Upsaliensia 60.
- Nölke, Henning, 1994, *La linguistique modulaire: de la forme au sens*, Louvain & Paris: Peeters.
- Riegel, Martin, Pellat, Jean Christophe & Rioul, René, 2009 [1992], *Grammaire méthodique du français*, Paris: Puf.
- Romeborn, Andreas & Bladh, Elisabet (eds), 2020. *Romanistiken i Sverige. Tradition och förnyelse*, Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, Kriterium.
- Saussure, Ferdinand de, 1978 [1916], *Cours de linguistique générale. Édition critique préparée par Tullio de Mauro*, Paris: Payot.
- Sentí, Andreu, 2015, "Modal verbs, future and grammaticalization in Old Catalan. A cognitive approach", *Catalan Journal of Linguistics* 14, 179–198.

- Simone, Raffaele, 2020, « Saussure en *sparagmós*. Une récapitulation de ses idées-phares en débat avec De Mauro ». In: Arabyan, M., Bronckart, J.-P. & Escudé, P. (eds), *Les langues dans la vie. Hommage à Tullio De Mauro*, Limoges: Lambert Lucas, 141–162.
- Sundell, Lars-Göran, 2011, ”Nyeuropeisk lingvistik och modern litteratur”, *Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala*, Årsbok 2011, 45–66.
- Sundell, Lars-Göran, 2013, « Les débuts de la philologie romane à Uppsala » In: Norén, C., Jonasson, K., Nölke, H. & Svensson, M. (eds), *Modalités, évidentialité et autres friandises langagières. Mélanges offerts à Hans Kronning à l’occasion de ses soixante ans*, Berne: Peter Lang, 311–325.
- Sundell, Lars-Göran, 2020, ”Den svenska romanistikens första sekel – tradition och förnyelse.” In: Romeborn, A. & Bladh, E. (eds), 2020, 21–45.
- Tagliavini, Carlo, 1972 [1949], *Le origini delle lingue neolatine*, Bologna: Pàtron editore.
- Thelin, Nils, B., 2016, *L’aspect, le temps et la taxis en français contemporain*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Romanica Upsaliensia 83.
- Thody, Angela, 2011, “Emeritus professors of an English university: how is the wisdom of the aged used?”, *Studies in Higher Education*, 36: 6, 637–653.
- Tordesillas, Marta, 2019, « Dictum et Modus: Débats historiques, nouvelles approches et analyses de la subjectivité dans la langue ». In: Behe, L. *et al.* (eds) 2019: 269–309.
- Wilmet, Marc, 2007, *Grammaire critique du français*, Bruxelles: De Boeck.
- Wittgenstein, Ludwig, 1921 [1922], *Tractatus Logico-philosophicus*, London & New York, Routledge 1990.
- Wittgenstein, Ludwig, 2021 [1945], *Filosofiska undersökningar*, Översättning av Martin Gustafsson och Lars Hertzberg, Stockholm: Thales.
- Wright, Georg Henrik von, 1963, *The Varieties of Goodness*, London: Routledge & Kegan Paul.

RÉSUMÉ

Credo linguistique

Dans cette conférence d’adieu, je présente mon *credo* linguistique qui n’est ni un « manifeste » à valeur normative ni un « héritage » légué à la postérité, mais tout simplement les principes qui m’ont guidé dans mes recherches scientifiques.

Je commence par plaider en faveur du remplacement de la dénomination « conférence d’adieu » par celle de « conférence de passage à l’éméritat », qui conceptualise cet événement social comme un rite de passage à une nouvelle étape dans le parcours académique, et non comme une rupture, étape finale de ce parcours.

Après avoir donné un bref aperçu historique de l’étude des langues romanes à l’université d’Uppsala – j’aurai été le huitième titulaire de la chaire des langues romanes depuis sa création en 1890 – je m’attarde un peu sur « l’école d’Uppsala » (1960–1994) qui, à certains égards, a influencé

mon *credo*, mais dont je me suis aussi distancié à bien d'autres égards. Cette « école linguistique », en plein essor quand j'ai commencé mes études à l'université d'Uppsala dans les années soixante-dix, avait pour but l'étude synchronique et quantitative, surtout syntaxique, des langues romanes standard, basée sur corpus, avant l'avènement des ordinateurs.

Mon *credo* linguistique, caractérisé par un scepticisme vis-à-vis des paradigmes réductionnistes qui font abstraction du fait que le langage est un phénomène à la fois sémiotique, cognitif et pragmatique, constamment sujet à la variation, se définit comme un *pluralisme cohérent de théories, de domaines et de méthodes* qui renferme aussi la conviction de la valeur de l'étude comparative des langues et variétés romanes, et plus généralement, de la comparaison (typologique ou non) des langues.

Selon mon *credo*, il est possible d'obtenir la cohérence de ce pluralisme dans l'étude d'une langue par l'inscription des constructions étudiées, telles que *devoir* + INFINITIF, la désinence flexionnelle CONDITIONNEL ou les constructions hypothétiques en *si* (ou sans *si*), dans un « réseau schématique » de type langackerien où les constructions, qui sont des associations symboliques « forme-sens », correspondent aux nœuds du réseau qui peuvent avoir n'importe quelle complexité interne. J'ai proposé dès 1994 que la signification des constructions puisse avoir recours à des conceptualisations venues d'horizons divers, telles que la théorie structuraliste de la « polyphonie linguistique » ou la théorie logique des « mondes possibles », modifiées, si nécessaire, dans la mesure où les théories sont incompatibles ou semblent peu plausibles du point de vue cognitif. Il n'est donc pas nécessaire que les conceptualisations de la sémantique se conforment à la sémantique langackerienne qui privilégie les « schémas imagiques ».

En accord avec les sciences cognitives et les neurosciences, je propose également que les réseaux schématiques puissent être conçus comme des réseaux connexionnistes pour permettre la modélisation des différentes *configurations d'activation nodale des réseaux*, activation déterminée par le degré de routinisation cognitive et de conventionnalisation des nœuds dans la production et l'interprétation des constructions.

Suivant la pratique des sciences cognitives, je fais appel aux données fournies, entre autres, par les études de psychologie expérimentale et cognitive, d'acquisition du langage (L1 et L2), de créolisation et de typologie linguistique pour étayer mes analyses.

Après m'être consacré au seul français dans ma thèse de doctorat, je me suis principalement voué à l'étude comparative des constructions grammaticales des langues romanes, en ayant recours tant aux « corpus de traduction multidirectionnels » qu'aux « corpus comparables », types de corpus qui ont chacun leurs avantages et leurs inconvénients. Les « corpus

comparables » et les grandes bases de données donnent désormais accès aux « mégadonnées », ce qui m'a permis d'étudier des constructions où les données empiriques faisaient en grande partie défaut auparavant. Pour ces constructions, il est particulièrement important d'analyser les propriétés variationnelles et l'« imaginaire linguistique » qui s'y rapporte, ainsi que leurs propriétés « axiologiques » et « expressives », qui sont souvent en relation avec leurs propriétés diaphasiques. Je propose ici que toutes ces propriétés des constructions s'inscrivent dans les nœuds des réseaux schématiques et influencent, selon certains principes, les configurations d'activation nodale.

SUMMARY

Linguistic credo

In this farewell lecture, I present my linguistic *credo*, which is neither a normative “manifesto” nor a “heritage” bequeathed to posterity, but quite simply the principles that have guided me in my scientific research.

I begin by pleading in favour of replacing the name “farewell lecture” with “lecture of transition to Professor Emeritus”, which conceptualizes this social event as a rite of passage to a new stage in the academic journey, not as its final stage.

After having given a brief historical overview of the study of Romance languages at Uppsala University (I have been the eighth holder of the chair in Romance languages since its creation in 1890), I focus on the “Uppsala School” (1960–1994), which in some ways influenced my *credo*, but from which I also distanced myself in many ways. This “linguistic school”, in full swing when I began my studies at Uppsala University in the seventies, aimed at the synchronic and quantitative study, especially syntactic, of standard Romance languages, based on corpora, before the advent of computers.

My linguistic *credo*, characterized by a scepticism towards reductionist paradigms that do not account for the fact that language is a semiotic, cognitive and pragmatic phenomenon, constantly subject to variation, is defined as a *coherent pluralism of theories, domains and methods*. It also holds the conviction of the value of the comparative study of Romance languages and varieties, and more generally, of the comparison (typological or not) of languages.

According to my *credo*, it is possible to obtain the coherence of this pluralism in the study of language by the inscription of the constructions under study, such as the French modal verb *devoir* + INFINITIVE, the CONDITIONAL inflection or the hypothetical *Si*-constructions in Romance languages, in “schematic networks” of the Langackerian type. In such net-

works the constructions, which are symbolic “form-meaning” pairings, correspond to the nodes of the networks. I suggested as early as 1994 that the meaning of constructions could have recourse to conceptualizations coming from various horizons, such as the structuralist theory of “linguistic polyphony” or the logical theory of “possible worlds”, modified, if necessary, in as much as they are incompatible or seem implausible from a cognitive point of view. Thus, it is not necessary that the conceptualizations conform to Langackerian semantics, which favours “image schemas”.

In agreement with cognitive science and neuroscience, I also suggested that schematic networks can be conceived as connectionist networks allowing the modelling of the different configurations of nodal activation of networks, activation determined by the degree of cognitive routinization and conventionalization of the network nodes in the production and interpretation of constructions.

Following the practice of cognitive science, I appeal to data provided by, among other sources, studies of experimental and cognitive psychology, language acquisition (L1 and L2), creolization and linguistic typology to support my analysis.

After devoting myself to French in my doctoral thesis, I mainly dedicated myself to the comparative study of grammatical constructions of Romance languages, using both “multidirectional translation corpora” and “comparable corpora”, types of corpora that each have their advantages and disadvantages. “Comparable corpora” and large databases now provide access to “big data”, which has enabled me to study constructs where empirical data was largely lacking before. For these constructions, it is particularly important to analyse the variational properties and the related “linguistic imaginary”, as well as their “axiological” and “expressive” properties, which are often related to their diaphasic properties. I suggest that all these properties of constructions fit into the nodes of schematic networks and influence, according to certain principles, the configurations of nodal activation.

Författarens adress

Professor Hans Kronning

Institutionen för moderna språk

Uppsala universitet

Box 636

756 26 Uppsala

E-post: hans.kronning@moderna.uu.se